Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

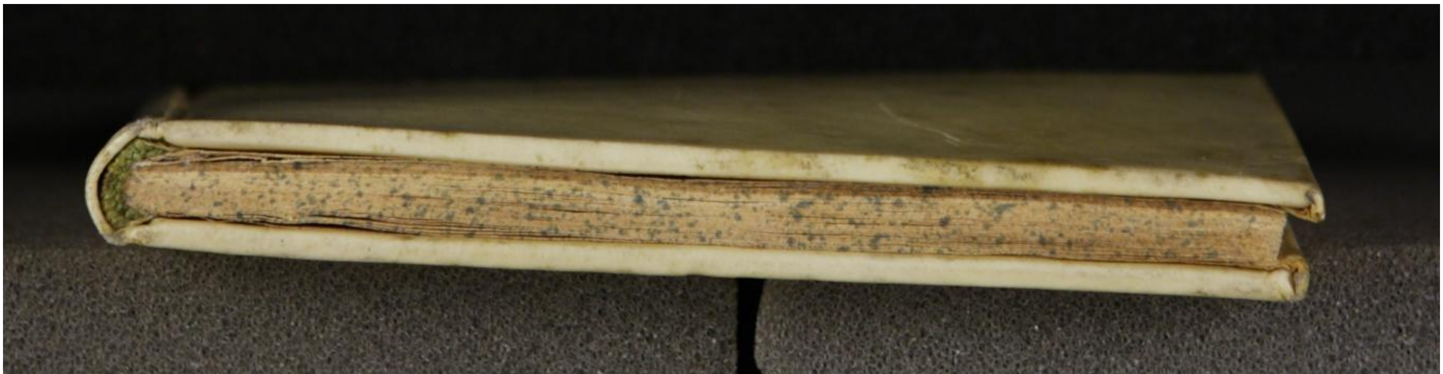

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

BOX

No. 2330.

M. Tuscher fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

=LN 989

ex. 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

DE

GRA

TIO

RVM

NE,

MAT

C

Excud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

DE TYPOGRAPHIAE INVENTIONE, ET DE PRÆLORVM LEGITIMA INSPECTIONE, LIBELLVS BREVIS ET VTILIS.

PER
MATTHÆVM IVDICEM.

COPPENHAGII,
Excudebat Iohannes Zimmerman.

ANNO 1566.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

NOBILI ET CLARISSIMIS VIRIS DOMINO EBERHARDO A THANNA, ET DOctori Petro Prem, & doctori Simoni Schardio, & Domino doctori Lamperto Fredelando, Dominis, & Patronis ſuis obſeruandis.

FOrtè non pauci mirabuntur, me in iſto meo exilio de Typographia, & de prælorum illiberali, & inſidioſa oppreßione, & de inſpectionis abuſu, tam anguſto, & conciſo ſermonis genere ſcribere, cum ea res non imbecillem & exulem, Sed uel magnum aliquem Oratorem, qui grandi ſermonis genere, & ui uerborum ſaxea illa malorum corda abſterreret ab eo incepto, aut potius ſingulare, & potens, & miraculoſum Dei auxilium, qui propemodum claua ſua, aut fulmine repreßis illis hoſtibus præla in priſtinam uindicaret libertatem, deſiderare uideatur.

Breuiter ergo mei facti rationes exponam, quas qui expenderit, haud facilè temeritatis me accuſauerit.

Dona Dei agnoſcere, & celebrare pios decet, quia Deus id poſtulat à nobis, ac in eum finem ſuis beneficijs genus humanum cumulat, ut ijs fruentes autorem cognoſcamus, & celebremus. Ac adeo deteſtatur ingratitudinem & cæcitatem, qua munera ſua negliguntur aut contemnuntur, ut ſæpe ijs ſublatis ſubſtituat mala, quæ de bonis amißis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

corumq; autore, & largitore nos magna cum moleſtia, & dolore commonefaciant. Inter alia autem dona & ornamenta, quæ Deus generi humano dedit, haud infimum locum tenent artificium ſcribendi, quod ſanè antiquum eſt, & primis patribus tribuitur, & artificium typographicum, quod ultra quinquies mille quadringentos, & duodecim annos ignoratum, ſeculo ſuperiori ab homine germano non ſine Dei conſilio, & munere eſt inuentum.

Iure igitur à me, & quidem ab omnibus bonis donum illud Dei agnoſcitur & celebratur, idq; eò magis quod infinita commoda ſecum affert, quemadmodum ſolent munera diuinitus conceſſa πολυκαρπα, & fructuoſa eſſe.

Nam ut de alijs commodis, quibus res literaria per typographiam aucta eſt, & adhuc indies cumulatur, tot uoluminibus autorum uetuſtiſsimorum in lucem editis in omni genere diſciplinarum & facultatum, nihil dicam, illud certè diuinum & immortale eſt, quòd ea plurimum promouit inſtaurationem puritatis doctrinæ, & reuelationem Antichriſti, & regni eius deſtructionem. Nam unum in eo genere libellum ceu telum, aut globum quendam ad feriendum Antichriſtum per Angelum & uirum Dei Doctorem Martinum Lutherum, & alios eius συνεργους directum, & uix in uno aliquo loco eius ſocios icturum, typographia ceu ampliſsima quædam machina tormentaria excepit, & breui tempore multiplicauit, et quaſi denſiſsimam grandinem eiaculata eſt, & plurimis in locis zizania papiſtica contriuit, & errores & corruptelas, & ἐθελοθρησκείας, & idolomanias Antichriſti

de-

deſtruxit & aboleuit, & ueram doctrinam propagauit, & ubiq; ferè locorum membra Eccleſiæ *effecit eos, qui antea in tenebris, & umbra mortis ſedebant.* Nec *potuit* An*tichriſtus ulla aſtutia, aut induſtria, aut etiam ui ſuum regnum tutum ab illis telis efficere, neq; doctrinam* Euange*lij tanta librorum copia exundantem in orbem terrarum, reprimere.*

Etſi autem donum linguarum, quo ſpiritus Dei Apo*ſtolos eorumquè diſcipulos ad propagationem* Euangelij *per omnes nationes, & linguas hominum ornauit, quidam præſtantius uidetur, tamen non ineptè quod ad celeritatem attinet, typographia cum eo confertur.* Sicut e*nim eo inſtructi* Apoſtoli *quouis terrarum excurrerunt, niſi ſigillatim à ſpiritu* Dei *in aliquo loco iuſſi eſſent tacere, cœperunt doctrinam* Euangelij *promulgare, &* Eccle*ſias colligere, ac breui temporis ſpacio multos auditores ad agnitionem ueritatis adduxerunt, qui ſuis popularibus eadem lingua præditis amplius magnalia* Dei *annunciare, & propagare non ceſſarunt, donec paulatim integræ gentes, et nationes* Chriſtianiſmo *ſunt imbutæ, uanis idolorum cultibus, & gentili ſuperſtitione abiecta, & radicitus euulſa.* Ita *etiam per* Typographiam *pura doctrina libro inſcripta, & breui temporis ſpacio magno numero per exemplaria diuulgata, & hinc inde diſperſa plures ſortiuntur lectores, quos* Deus *accendit ueritatis agnitione, qui poſtea eandem doctrinam in ſuam linguam transferentes, iterum typographiæ beneficio, per multa exemplaria diffundunt, ut innoteſcat plurimis, & tandem inte-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

gra regna , principatus & ducatus uera religione occu-
pantur, abiectis erroribus, & idolatricis cultibus. Et non
eſt dubium, quin Deus propter repurgationem Eccleſiæ
his poſtremis temporibus faciendam, quæ à Chriſto fulgu
ri, ſeu coruſcationi confertur propter celeritatem, Mat:
25. multa paßim præla, & officinas typographicas cura-
uit inſtitui, ut doctrina ſyncera reuelata diuinitus, longè
lateq; per omnes orbis terrarum partes, leui opera, &
breui tempore diffunderetur, in præiudicium omnibus
nationibus: Hæc beneficia memoria, & gratiarum a-
ctione digna ſunt, quam Deo meo pro mea uirili hac qua
licunq; commentatione uolui præſtare.

Accedit & illud, quòd uidi præclarum illud Dei opus
& donum, ut alijs pleriſq; ſolet accidere, multiplici ab-
uſu contaminari, & inſidioſa occupatione à Diabolo, &
impijs diuexari cum magno detrimento Eccleſiæ, uerita-
tis & poſteritatis, quæ ut nemo bonus probare poteſt,
& rectè à pijs omnibus redarguuntur, ita ſpero nec mihi
uitio uerſum iri, ſi quæ non rectè fiant in hoc genere obi-
ter indicem, & quaſi digitis Dialectica ratione, abſq; uer
borum ornatu nudè & breuiter demonſtrem, idq; publicè
boni gratia, quod quisq; etiã priuatus tenetur promouere.

Quia uerò non ſum eius autoritatis et roboris, ut poſ-
ſim præla à fœda illa ſeruitute, & oppreßione plurimorũ
magnatum neopapalẽ ſedem iuxta Lutheri uaticinia con
fuſa Eccleſiaſtica, & politica poteſtate machinantiũ, libe
rare, excitandi mihi fuerunt homines literati, & eruditi,
ut tanquam Duces, & ueterani milites, acie benè inſtru-

cta in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

cta, in prælium Domini ueniant, & ſegnitiæ ac ſocordia penè amiſſam prælorum libertatem, diuinum implorantes auxilium ore, ſtylo, & iuſto labore, ac certamine arduo recuperent, & in integrum reſtituant.

Ac per Deum omnes pios & literatos homines, maximè uerò Theologos, qui ſunt miniſtri Dei, & cuſtodes non modò doctrinæ ueræ, ſed etiam libertatis Eccleſiaſticæ, quam Chriſtus ſuo ſanguine comparauit, oro & obteſtor, ut in timore Domini oculos aperiant, & uideant quomodo non modo Papiſtæ, ſed etiã aulæ, ſeu ut uocant Cancellariæ, curiæ, & improba σύνεδρια, ſeu Conſiſtoria, quæ in Lutheranorum Eccleſia, ut uulgò appellatur, inſtituuntur, ſub prætextu inſpectionis librorum edendorum Eccleſiam ſuo iure et libertate, & poteſtate iudicij defraudent, ſibiq́; ſolis arrogent, & decretis ſuis inauditam & immanem uim prælis inferant, eaq́; neceſſarijs & utilibus ſcriptis ad ueritatis aſſertionem, & errorum refutationem, & peccatorum redarguitionem occludant, & erroneis, & blaſphemis, & Eccleſiæ Dei, ac ueritati nocentibus ſcriptis patefaciant, adeo etiam ut ſynceros Dei miniſtros eam ſolam ob cauſam in exilium eijciant, ſi nolint conſentire in legitima & inſidioſa mandata.

Cogitent ſinguli, qui pietatem & ueræ religionis propagationem, & conſeruationem amant, quem tandem exitum ſortitura ſit res iſta, nimirum quod ſicut officinæ typographicæ prius, cum inſpectio non tantũ penes politicas, ſed penes Eccleſiam, eiuſq́; doctores, quibus iudicium de doctrina eſt cõmiſſum, eſſet, ſeruierunt Chriſto,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

eiusq; ueritati propagandæ, ita nunc, cum ſoli aulici librorum Theologicorum inſpectores, & cenſores erunt, ſeruitura ſint Antichriſto, & mendacijs, dum neceſſarijs, & utilibus ueritatis defenſionibus, & errorum & corruptelarum refutationibus, & ſerijs pœnitentiæ concionibus excluſis & relegatis, operam ſuam nauabunt erroribus propagandis & defendendis, & nouis decretis contra ueram religionem promulgandis, & conuiciis & calumnijs in bonos & innocentes effundendis.

Hæc uerò qua conſcientia ueri Doctores & fideles miniſtri Eccleſiæ poſsint ſilentio aut diſsimulando præterire, aut non admodum reclamando comprobare, aut etiam adulando adiuuare, quiſq; pro ſua conſcientia uiderit. Equidem non ignarus ſum quoſdam mutos canes, & uigiles dormientes parum moueri, ſi uideant prælorum oppreſsionem & abuſum, & exiſtimare, parum id ad ſe pertinere, ſiue reprehendant, ſiue probent talia facientes, eo ſeſe conſolantes, quod ipſi nihil in animo habeant edere typis. Verum ſi iſti non cæci eſſent, doceri poſſent, ad ipſorum officium pertinere uigilare pro libertate Eccleſiaſtica conſeruanda, & abuſus donorum Dei taxare, & ſcandala & damna Eccleſiæ præcauere, & quæ mala fiunt damnare.

Nullus certè eſt præfectus aut pedaneus, qui non terminos dominii, & iurisdictionis ſui Domini gnauiter cuſtodiat & defendat, & ſi uicinus eos tranſeat, ſi non poteſt prohibere, certe proteſtationem opponat de ſaluo iure ſui domini. Pudeat ergo Theologos, & Eccleſiæ Miniſtros

ſtros metas iuris, & libertatis Eccleſiæ non ſumma diligentia obſeruare, & uigilanter cuſtodire, & eas inuadentes, & ſibi arripientes non arguere, & de pœnitentia monere. Aulici & politici uigilantiores ſunt in tuenda ſua poteſtate politica, neq; immeritò: Si enim quis ex Theologis & miniſtris Eccleſiæ id affectat, quod ad politicam poteſtatem pertinet, grauiter repellitur, ac pedem in ſuggeſtum referre iubetur, niſi malit ferre infortunium. At multi ex noſtris, licet ſentiant Aulicos ſeſe extra metas ſuæ uocationis efferre, ac ſeſe dominos ſuper uerbum Dei, & Eccleſiam, & miniſterium conſtituere, ac ſibi ſolis cenſuram ſumere de libris edendis, eamq; ita exercere, ut ueros, neceſſarios & ſalutares libros impediant, & opprimant propemodum exemplum Ioachim imitantes, qui librum Ieremiæ à Baruch exceptum comburebat, cum applauſu & conſilio aulicorum ſuorum, Ierem: 36. tamen quaſi canes muti, ne mutire quidem audent contra uiolatores, & raptores iuris Eccleſiæ, & contra tam tetra & nocentia peccata & ſcandala.

Sed reddent illi aliquando rationem ſuæ uillicationis & diſpenſationis illi Domino, qui Eccleſiam eiuſq; iura, ſanguine ſuo redemit, ac illos uigiles & cuſtodes eorum conſtituit. Mihi ſatis eſt pro meo talento hæc monuiſſe, & occaſionem cogitandi aliis piis præbuiſſe.

Deinde & hæc non poſtrema eſt cauſa, ob quam hanc de typographia, & de inſpectione methodum dialecticè propono, ut nimirum cum in Eccleſia Dei, cuius indignus ſum miniſter innotuerit, me propterea, quod libellum de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

mandato Dei exite, Apocal. 18. ediderim ſine aulæ iuſſu, quæ integrum annum eius libelli exemplar detinebat ſine reſponſo, & adhuc quidem habet, in exilium pulſus ſum, omnes pij uideant, quibus de cauſis neq; ego, neq; alij mei Collegæ conſentire potuerimus, in illud edictum, quod nobis primum, poſtquam meus libellus impreſſus erat, contra piorem conuentionem, & uocationis conditiones, latum eſt, ne quid externis prælis ederemus non prius ab aulicis iuxta ſententiam huius mundi approbatum, & conceſſum. Legitimam inſpectionem eorum, apud quos noſtra imprimenda fuerunt, nunquam detrectauimus, Sed in talia decreta, quæ hamum ueritati, ad quam dicendam à Deo uocati ſumus, inijciunt, & nouam ſeruitutem de externis prælis, qualis non eſt audita & uſurpata, dum mundus ſtetit, aut litera uel ſyllaba ſcribi cœpit, rei literariæ imponunt, & Eccleſiam ſuo iure priuant, & iudicium de doctrina ad aulæ placita, et non ad normam uerbi diuini, & ad homines dono diſcernendi Spiritus carentes, alligant, conſentire non ſine ſcelere & impietate potuiſſemus. Neq; ea in re præfractè quicquam egimus, Sed noſtris rationibus propoſitis petiuimus conſcientias noſtras liberari, & ex uerbo Dei probari talia decreta pia eſſe, & à nobis bona conſcientia approbari poſſe. Verum qui nos meliora uoluiſſet docere ex uerbo Dei, nemo fuit, Sed illa uoce, Nolumus uobiſcum diſputare, Item, Sic uolo, & non aliter repulſi ſumus. Quare nunc ad Eccleſiam Dei appellandum cenſui, cuius iudicio hunc totum meum libellum de typographia lubens ſubijcio, Meliora ex uer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

bo Dei edoctus ueritati, Deo me gubernante cedam, gratias acturus eam monſtranti.

Vobis autem uiri nobiles & clariſſimi, hanc methodum inſcribere & dedicare uolui, quia ſcio uos non tantum prudentia iuris claros, ſed etiam ueræ pietati deditos, ac ſpero uos Dei gratia rectè exiſtimare præla dona Dei eſſe, ac inſpectionem & iudicium librorum Theologicorum non ſolis aulicis, qui alioquin ſatis habent, quod agant, Sed Eccleſiæ, eiusq; ſynceris, & dono diſcernendi ſpiritus præditis Miniſtris competere, nec probare decreta, & conſtitutiones contrarias, & multiplices abuſus, multò minus ut eam ob cauſam miniſtri Dei, quorum nequè doctrina, neq; uita culpabilis eſt, affligantur.

Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, regat uos ſuo ſpiritu ſancto, ut in eorum numero ſitis, qui dolent ſuper contritione Ioſeph, & abhorrent ab omnibus, quæ uerbo Dei, & gloriæ ac regno Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſaluti Eccleſiæ aduerſantur, & magis Deum quàm homines timeatis. Valete. Vuiſmariæ in exilio die Paſchatis, Anno Domini 1564.

Matthæus Iudex
V.
Obſeruãtiſſimus.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

DE TYPOGRAPHIA, PARS PRIOR, CONTINENS SIMPLICEM METHODVM.

APPELLATIONES.

CAPVT I.

Nomina ſunt typographia, calcographia, ars impreſſoria, ſeu excuſoria, & per Synechdochen præla.

AN SIT.

CAPVT II.

Quòd ſit quoddam artificium typographicum, probatione non indiget hac noſtra ætate. Res enim ipſa in omnium oculis uerſatur, & longè lateq́; per orbem terrarum, ante annos non ita multos diuulgata eſt, ac in frequenti uſu habetur.

QVID SIT.

CAPVT III.

Typographia eſt artificium ab induſtrijs hominibus in Germania ſingulari Dei beneficio inuentum, mirabili quadam ratione literarum typos connectendi, referentes & exprimentes integras uoces & ſententias, & uno ſiſtemate facto, multa millia exemplarium, leui opera, mediocribus impenſis excudendi, à Deo poſtremis temporibus, ad ueritatis Euangelicæ propagationem, & multiplicium

plicium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

plicium errorum refutationem, & Eccleſiæ ædificationem conceſſum.

QVAE SPECIES.

CAPVT IIII.

Species ratione ſubiecti plures ſunt, Alia eſt, qua literæ ſiue latinæ, ſiue Græcæ, ſiue Ebraicæ, ſiue Arabicæ, ſiue aliarum gentium, quæ ſuis quibuſdam utuntur characteribus in ſcriptione. Alia qua picturæ ſeu imagines uariarum rerum. Alia qua notæ Muſicæ, uel numeri exprimuntur.

Item alia uetus, alia recentior ratio impreßionis eſt. Nam illa quidem rudior, & ſimplicior fuit, Hæc uerò excultior & ornatior eſt.

QVAE CAVSAE.

CAPVT V.

Efficiens remota Deus eſt. Nam tot ſeculis ab initio mundi ignorata eſt typographia, & hodie etiam occulta nobis eſſet, niſi Deus ſingulari beneficio eam generi humano oſtendiſſet, ac largitus eſſet. Pleriq; autores artem ipſam literariam & ſcriptoriam, qua ſenſus animorum quibuſdam characteribus, mirabiliter ſanè exprimuntur, referunt Deo acceptam etiam inter gentes. Cum autem hæc typographica longè expeditior ſit, quis dubitat Deum autorem fateri, præſertim cum ſcriptura teſtetur, omnia bona, & utilia dona eſſe à patre luminum.

EFFICIENS

PRO-

PROPINQVA.

Sunt eius artificij primi inuentores, Iohannes Fauſtus, *ciuis* Moguntinus, *& ſocij eius* Petrus Schafferdes Garenſcheimenſis, *&* Iohannes Guttembergicus.

Pro occaſione autem eius inuentionis quidam aſsignant, Fauſtum *aurifabrum ſculpſiſſe alphabetum in metallum, & obducto atramento impreſsiſſe in chartam. Cum autem uideret exprimi litteras, animum intendit homo ſolers, & indagauit, an non coniunctis literis integræ ſententiæ poſsint excudi, quod cum effici poſſe deprehenderet, longius progreſſus per induſtriam, & diligentiam, & aſsiduitatem id artificium excoluit circiter annum* Domini 1440. *ſub* Friderico *tertio, ut* Nauclerus *annotat, uolumine ſecundo.* Auentinus *uerò aſſerit anno* 1450. *inuentam eſſe eam artem, & primum clam habitam ſocijs ad ſilentij fidem iuriſiurandi religione obligatis.* Verum *decennio poſt* Iohannem Guttembergicum Argentoratenſem Fauſti *Miniſtrum in* Germania *euulgaſſe.*

INSTRVMENTALIS.

Inſtrumenta ſunt charta, typi literarum, ſiue ex argento, ut Aldini, *ſiue ex ſtanno, ſiue ex plumbo, chalybe indurato, ſiue ex orichalco, ſiue alio idoneo metallo fuſi, atramentum, prælum, & ſimilia, quæ in officinis cernere licet,* Item *miniſtri, locatores, impreſſores, correctores, & alij.*

QVAE CAVSA FORMALIS?

Ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Ad formalem cauſam totum artificium pertinet, nimirum literarum collectio, & collocatio in iuſtum σύστημα, applicatio ad prælum, typorum per atramentum tinctio, chartæ impoſitio, & præli compreſsio.

QVAE FINALIS.

Hos ob fines reus generi humano uidetur id munus conceſsiſſe, ut res literaria iuuaretur, & expeditius libri & autores imprimerentur.

Vt uiliori precio uendi, & emi poſſent monumenta ueterum, & recentium autorum.

Vt artium, iurisprudentiæ, & medicinæ ſtudia, quæ ſeculis prioribus ſatis erant obſcura, excolerentur.

Inprimis uerò ut puritas doctrinæ Euangelij, quæ erat his poſtremis ſeculis reuelanda contra Antichriſti corruptelas, citius, facilius, longius & latius per orbem terrarum propagari poſſet.

Vt corruptelæ & errores, quos Sathan per ſua organa ad nouam Euangelij lucem obſcurandam inueniret ad decipiendum etiam electos, à pijs Doctoribus refutati, maturius innoteſcerent paſsim.

Vt etiam aliæ gentes ſuperſtitionibus deditæ, aut Mahometiſmo captæ facilius poſſent ad agnitionem Chriſtianæ religionis adduci.

Ne monumenta illuſtrium uirorum, quos Deus hac poſtrema ætate excitauit, ita ſubito, ut quibuſdam ex ueteribus accidit, interirent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Vt uerbum Dei abundanter inter homines habitaret, Ne Epicureiſmus proprius nouiſſimi ſeculi morbus, ſeu potius ueternus, nimis multos corriperet, propter librorum inopiam & caritatem, Ideo Deus uoluit uiliſſimo precio libros extare, & quaſi omnia replere, ne quis ſuæ inſcitiæ, aut ignauiæ iuſtam cauſam prætexere poſſet.

Vt Deus etiam pro hoc mirabili artificio celebraretur.

QVI EFFECTVS.

CAPVT VI.

Effectus ferè cum cauſa finali coincidunt, de qua in præcedentibus dictum eſt. Deinde etiam uerus Typographiæ uſus, & commoda huc pertinent. Vſus autem ſunt uarij, & quidem ordinati.

Primus autem & præcipuus eſt imprimere, & edere illa, quæ pertinent ad propagationem, illuſtrationem & conſeruationem ueræ doctrinæ, ut ſunt ſacra Biblia in quolibet genere ſermonis, Ebraico, Græco, Latino, Germanico, Gallico, Slauonico, ut nunc fit Labaci & ſimili: Et ſcripta Doctorum Eccleſiæ, & Hiſtoricorum, & Chronicorum, præſertim eorum, qui ſtatum Eccleſiæ deſcripſerunt, monumenta & ſcripta πολεμικὰ, quibus hæreticorum errores, & corruptelæ, & zizania refutantur, & ueritas & puritas doctrinæ propugnatur. Nam illa omnia pertinent ad primam Decalogi tabulam.

Secundus eſt imprimere, & edere illa ſcripta, quæ pertinent ad facultatem iuridicam, cui poſt Theologiam ſecundas

eundas ignobile uulgus propter Magiſtratum attribuit partes.

Tertius eſt imprimere, & edere monumenta, in quibus uerè traduntur ea, quæ ad artem medicam faciunt.

Quartus eſt imprimere, & edere tum ueterum, tum recentium autorum ſcripta, in quibus artes liberales traduntur, illuſtrantur & excoluntur.

Quintus imprimere, & edere eos libros, in quibus ueræ hiſtoriæ tum ueteres, tum recentes exponuntur.

Sextus & ultimus ſanè tribuatur ſcriptis iocoſis, & tamen ſale conſperſis, uerùm nec ſuperſtitioſis, nec ſpurciloquis, ut ſunt Aeſopus, fabulæ quædam Poeticæ, Comediæ, & Tragediæ, Vlenſpiegel, Schimpff vnd Ernſt, Dieterich von Bern, Fortunatus, Freydanck & ſimilia.

QVAE COGNATA?

CAPVT VII.

Ars impreſſoria cognationem habet cum ſcriptione manuali, & cum pictoria & ſculptoria arte. Nam iſtæ ſibi inuicem ſeruiunt, quæ enim ſcribi, & pingi, & ſculpi poſſunt, illa etiam in plano impreſsionem admittunt.

Impreſſoriæ etiam famulantur uicina artificia, ut ſunt ars conficiendi papyrum, fundendi matriculas, & typos, conficiendi atramentum, planandi, & ligandi libros, & ſimilia.

QVAE PVGNANTIA.

CAPVT VIII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Pugnantia ſunt uaria, quorum ſpecies quaſdam ſubijcimus.

1. Vitia, quæ committuntur uarijs modis, uel literatura, cum minus affabrè typi facti ſunt, ut in quibuſdam uetuſtis codicibus initio, cum adhuc rudia, & ſimplicia eſſent omnia, conſpicitur.

Vel præpoſtera collocatione literarū, cum nō quælibet ſuo ordine poſitæ ſunt, ſed diſturbatæ uel mutatæ, uoces, & ſententias, quas debebant, non exprimunt.

Vel punctuatione, quando comata, cola, periodi, paragraphi, tituli, capita, & ſimiles diſtinctiones non rectè obſeruantur.

Vel negligentia, cum quædam uoces, & ſententiæ omittuntur, aut confunduntur, aut bis ponuntur, aut ſæpius repetuntur, aut ſeries, & ordo paginarum confunduntur, aut orthographia in linguarum idiomatis non obſeruatur, aut cum numeri paginarum, neceſſarij indices, & ſimilia negliguntur, quæ diſcentium ſtudia remorantur, et ſcrupulos imperitis inijciunt, ac doctis interdum etiam negocium faceſcunt, & errorum ſemina præbent.

2. Vitia propriè pertinentia ad perſonas Typographorum, qualia ſunt. 1. Impietas, cum ea quæ pugnant cum uera religione, pietate, honeſtate & communi utilitate excudunt, ut ſunt libri hæreticorum, errorum, & corruptelarum defenſiones, famoſi libelli, paſquilli, inuectiuæ contra innocentes, ſcripta uetita, ut de nigromantia, & de rebus impudicis, & ſimilia.

2. Adiaphoriſmus, cum utrique parti æquiſeruiunt,

et ſine

& ſine conſcientia ſcripta pro & contra ueritatem, & honeſtatem imprimunt. Qua in re ſimiles uerubus ſunt, quæ affixas carnes cuiuſcunque generis ſiue mundi ſiue immundi animantis ſint, circumagunt.

4. Auaricia, cum tantum ad ſua commoda attenti illa, quæ quæſtuoſa ſunt, & uendibilia, & ſcholaſticalia, philoſophica, & gentilia imprimunt, alijs quæ ad ueritatis propagationem faciunt, & ad gloriam Dei abiectis, & exploſis.

5. Tyrannis quæ duplex eſt, aut eccleſiaſticorum, aut politicorum.

Eccleſiaſticorum Tyrannis eſt, cum præla ab eccleſiaſticis non recte de religione ſentientibus occupantur, & occluduntur libris ſiue antiquis, ſiue recentioribus, quibus puritas doctrinæ cœleſtis contra errores, hæreſes, & corruptelas aſſeritur, & propugnatur. Sic Antichriſtus Romanus in locis ſibi ſubiectis pœna capitali officinas Typographicas aſtringit, ne quid contra ſuos errores excudant, & è diuerſo eas cogit ueterum monumenta corrupta, & à ſe, & ſuis falſata, aut contaminata imprimere, & ſuis erroribus propugnandis inſeruire. Imo his non contentus etiam maiora molitur. Nam in Typographos etiam in alijs locis, & libros eorumque autores, in quibus ſuos errores, & ſcelera intelligit oppungnari, quotannis excommunicationis fulmen ſtringit. Suos etiam paſſim habet proditores, ceu magnos heroas, in locis ubi celebres ſunt officinæ, per quos diligenter expiſcatur, & cauet, ne quid contra ſe apertius, & firmius edatur. Adeo ſibi Tyrannis metuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Idem propemodum imitantur alij ſpirituales ſectarii, ſiue pauci, ſiue plures, coniuncti in nonnullis ſynedriis, ſeu ut hodie uocant Conſiſtoriis, qui citra Eccleſiæ aſſenſum, ſibi uendicant dominium potius in præla, quàm iudicium iuxta ueritatem, nihilq́; niſi à ſe approbatum edi uolunt, cum tamen ad iudicandum pleriq; ſint tam idonei, ut aſinus ad lyram, & cum inſpectionis labore pertæſi, bonos & neceſſarios libros abiiciant, aut erroribus & corruptelis patrocinantes, ueritati occludant, mendaciis uerò & calumniis omnia pandant.

Tyrannis politicorum eſt, cum politici Magiſtratus omne ius prælorum, tam ſuorum quàm alienorum ſibi tantum cum ſuis aulicis rapiunt, & Eccleſia Dei inconſulta, imò cōtradicente publica decreta faciunt, ne quid à Theologis ſibi ſubditis edatur ſine ſuo conſenſu, & uoluntate ſiue typis eius regionis, ſiue externis alij Domino ſubiectis, idq́; in eum finem, ut caueant, ne ſpiritus ſanctus & miniſtri eius debita, & neceſſaria libertate utantur, ad ueritatis propagationem, & errorum, corruptelarum, & ſcelerum reprehenſionem & refutationem. Sed de hac re infra copioſius & liquidius.

4. Abuſus prælorum cum aut blaſphema, aut hæretica, aut idolatrica, aut turpia, aut ſcurrilia, & quacunq́; ratione pietati, & bonis moribus aduerſa, & nocentia imprimuntur. Aut cum præpoſterus obſeruatur ordo, & potius gentilia, & philoſophica & iocoſa, ſæpe etiam ſcurrilia ſcripta, quàm ad gloriam Dei & ueritatem pertinentia excuduntur.

PARS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

DE TYPOGRAPHIA PARS ALTERA, CONTINENS QVÆSTIONES COMPOSITAS.

Ex hac ſimplici methodo plurimi loci compoſiti, ſeu propoſitiones, quæ interdum in quæſtionem & controuerſiam ueniunt, tractari & iudicari poſſunt, quales ſunt.

1. An typographia ad artes liberales, an uerò ad manuaria artificia, ſeu ad utrumq; pertineat.
2. Quæ inter typographiam, & ſcriptionem, & pictoriam, & iconographiam ſit differentia?
3. An typographia hominum, uel Dei ſit inuentum & donum?
4. Quando inuenta, & cur tot ſeculis ignorata ſit?
5. Qui fuerint inuentores, & qua occaſione inuenerint?
6. Catalogus quorundam illuſtrium Typographorum.
7. Catalogus quorundam illuſtrium locorum, in quibus ſunt officinæ typographicæ?
8. Catalogus linguarum, quibus hactenus excuſi, promulgati ſunt libri.
9. Catalogus operum typis excuſorum.
10. De arte, & modo fundendi typos.
11. De collocationis artificio.
12. De multiplici literaturæ differentia.
13. De papyri inuentoribus.
14. De uarijs ſpeciebus, & ſignis papyri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

15. Quæ inter ſcriptoriam, & impreſſoriam papyrum differentia.
16. Methodus de inſpectione.
17. An literati & præſertim Theologi legitimæ inſpectioni ſuos libros ſubijcere debeant.
18. An literati, & præſertim Theologi illegitimæ inſpectioni ſuos libros debeant ſubijcere.
19. An bona conſcientia Magiſtratus poßint literatis, & maximè Theologis imperare, ne quid ſine ſua inſpectione, & cenſura ſuis prælis excudant.
20. An Magiſtratus rectè faciant, ſi interdicant literatis ſub ſua ditione conſtitutis, ne quid prælis externis Euulgent, à ſe non prius uiſum & approbatum.
21. An homines literati bona conſcientia in eiuſmodi ſeruitutem conſentire poßint.
22. An bona conſcientia Typographi quiduis excudere poßint.
23. An rectè nomen Typographi, & loci occultetur.
24. An rectè fiat, ſi libri fictitijs nominibus edatur.
25. An contra mandatum Magiſtratus rectè imprimi queant, quæ ad gloriam Dei, & propagationem ueritatis & communem utilitatem faciunt.
26. De uitijs, & uirtutibus Typographorum eorumque Miniſtrorum.

De his nos obiter quædam annotabimus, pleniorem explicationem in aliud tempus, ubi plus ocij habuerimus reijcientes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

AN TYPOGRAPHIA AD ARTES *liberales, an uero ad opificia manuaria, an ad utrumque pertineat.*

CAPVT I.

Suum cuique rei locum, & honorem tribuere neceſſarium, & utile eſt, cum propter uaria diſcrimina, & gradus earum, tum propter animos, & ſtudia hominum, tum propter commoda, quæ ad communem hominum ſocietatem, & ſalutem pertinent. Sunt autem opera quæ ab hominibus præſtatur in hac uita, Alia ſacra, qualia ſunt docere uerbum Dei ſiue in Eccleſia, ſiue in ſcholis, ſiue in ædibus priuatis, adminiſtrare Sacramenta, orare, benefacere proximo &c, Alia artium liberalium, quæ principaliter ratione, & ingenio perficiuntur, licet adminiculo ſenſuum, & organorum etiam externorum utantur, ut ſunt loqui, docere, orare, numerare, canere, ſcrutari res naturæ, obſeruare modus ſyderium, Alia opificum, quæ principaliter manuum labore, licet etiam ſcientia aliqua & ingenij dexteritas accedat, efficiuntur.

Hæc iterum multorũ ſunt generũ, Alia enim opificia liberalia, alia honeſta, alia ſordida, alia quæſtuoſa, alia ludicra habẽtur. Verũ quid attinet de his ſpeciebus multa dicere? Hic de impreßoria agitur, cui & ſuus honos, & locus aßignandus uenit. Etſi autẽ ea mixtum quiddã ſeu medium eſſe uideatur inter liberaliũ artium opera, & opificum, Tamen ſicut ſcriptionẽ non ad opificum operas, ſed ad artium liberalium officinam referri notum eſt, Ita etiam Typographiam, niſi iniquißimi uelimus eſſe iudices,

& ingratiſſimi cenſores erga eam, à qua plurima accepimus beneficia, ſuo quodam iure ad artificia liberalia referendam pronunciamus, idq; eo magis, quod ſcriptionem tum elegantia, tum celeritate, tum perpetuitate longe antecellat, & doctorum opera in correctionibus præcipuè utatur, quo enim typographiam curantes ſunt doctiores, eò melius & emendatius libros in publicum emittunt.

De differentia inter ſcriptoriam artem, & typographiam, & iconographiam.

CAPVT II.

Etſi multa communia habent, tamen quædam inſignes differentiæ notari poſſunt.

Nam primò differunt autoribus, ſeu inuentoribus. Artificium enim ſcribendi literas inde à primis parentibus, qui ante diluuium uixerunt, originem trahit, id quod conſtat ex Ioſepho & Beroſo. Græci Hiſtorici inter ſe diſputant de inuentoribus literarum Græcarum, & eam rem alij Cadmo, alij alijs adſcribunt, ſed non eſt dubium, quin ante Cadmum in uſu fuerit, & aliæ gentes à patribus licet mutauerint characteres, exemplum cœperint.

De inuentoribus uerò typographiæ dictum eſt ſupra.

Deinde in tempore etiam differentia eſt. Nam ſcriptoria & pictoria multis ſeculis in uſu fuit. Typographia uerò ſeculo ſuperiori primũ cœpit circiter annum, 1450.

Tertiò differentia eſt etiam in materiali cauſa. Nam ſcriptoria calamo & pennis utitur, & ſtylo: Typographia

phia uerò typis ex metallo fuſis, & pluribus perſonis.

Quartò etiam forma differunt. Nam ſcriptoria literas & ſententias ſucceſsiuè exarat. Typographia uerò literis, & ſententijs ordine collocatis, ſimul integram paginam præli compreſsione abſoluit.

Quintò differunt effectibus. Nam Typographia uno die plura, & quidem elegantius, quàm ſcriptoria uix in dimidio anno exaret, maioribus etiam impenſis, & minus affabrè. Sicut Auentino referente, Aprutius ſcripſit, Imprimit ille die, quantum uix ſcribitur anno. Tribuuntur Vallæ iſti uerſus,

Abſtulerat Latio multos Germania libros,
Nunc multo plures reddidit ingenio.
Et quod uix toto quiſquam perſcriberet anno,
Munere Germano conficit una dies.

An Typographia hominum, an uerò Dei ſit donum, & inuentum.

CAPVT III.

Hæc quæſtio nihil difficultatis habet. Quis enim non uidet, cum tot ſeculis ignorata ſit, ſingulari Dei beneficio, propter repurgationem Eccleſiæ, & propagationem Euangelij contra Antichriſti idolomanias, & tot ſectarum corruptelas generi humano conceſſam eſſe typographiam. Omnia bona dona à patre luminum eſſe, Iacobus dicit. Et Paulus talia dona ad ædificationem Eccleſiæ neceſſaria Deo, & Chriſto ſedenti ad dextram, & ſpiritui ſancto aſſcribit, 1. Corint. 12. Eph. 4. Illis autem quid im-

pediat, quo minus Typographiam accenſeamus, cum per eam ſcripta prophecia, & Apoſtolorum, pura doctrina, confeſſiones ueritatis, & refutationes errorum, in omnibus linguarum generibus longè latèque per orbem terrarum diuulgentur.

Singulare Dei beneficium erat donum linguarum, quod Apoſtolis, & alijs conferebatur, & proderat ad Euangelium in totum orbem terrarum diſſeminandum, & ad Ecclesiam colligendam in omnibus nationibus, & partibus mundi. Sed ſi Typographicum artificium diligentius contemplemur, conſtabit eo Euangelij curſum hoc noſtro ſeculo non minus eſſe adiutum. Nam donum linguarum non adeò longo tempore uiguit, & non omnibus, ſed tantum paucis quibuſdam contingebat, nec poterant ij omnia tam ſubito peruolare loca. Sed Typogrophiæ beneficio, quæ in multis locis exercetur una Concio, aut unus liber ab aliquo pio Doctore ſcriptus, toties leui opera excuſus breui temporis ſpacio in multa loca ſpargitur, et ſimul ac ſemel à plurimis legitur, quibus ueritatis notitiã communicat. Non potuiſſet in tot locis tam breui tempore regnum Antichriſti deſtrui, & tã latè uera Doctrina hoc noſtro ſeculo ſpargi, niſi præla Deus conceſſiſſet inſtauratoribus religionis. Viclephi & Ioannis Huſſi, et aliorum conatus in oppunãdo, & reuelãdo Antichriſto eò facilius repreſſi, & oppreſſi ſunt à meretrice babylonica, quod prælorũ beneficio deſtituti fuerunt, nec potuerunt tã facili ratione ſuam doctrinam in plurimorũ lectorum animos inſinuare et transfundere. Quare ſicut Chriſtus dono linguarum exornauit

ſuos

ſuos Apoſtolos,quo poſſent expeditius per orbem terrarũ diſcurrere,& plantare Eccleſias:Ita cum noſtro ſeculo doctrina Euangelij ab Antichriſti tenebris,& erroribus repurganda,eaque tanquam fulgur,quod ſubito ab oriente emicat uſque in occaſum,feſtinanter ſpargenda per orbem eſſet, placuit Deo Eccleſiam ſuam iſto artificio, & dono ornare.

Nec obſtat,quod ſupra diximus,Iohannem Fauſtum cum ſocijs ſuis id Artificium primum reperiſſe. Nam ſine Dei beneficio,& conceſſu id nunquam eſſet factum.Ethnici etiam dixerunt artes eſſe donum Deorum, licet à uiris ſapientibus eas inuentas,& exultas faterentur.

Quando inuenta, & cur tot ſeculis ignorata.

CAPVT IIII.

Hæc Quæſtio ſupra in loco cauſarum eſt expoſita. De numero annorũ uariant Authores, Alij annum 1440. alij 1450 aſsignant,quo ars impreſſoria ſit inuenta.

Quod autem nulli ex tot induſtrijs, & ſolertibus ingenijs,in quæ per annos circiter quinquies mille extiterunt,mentem uenerit typos literarum incidere metallo, & imprimere chartæ, certum quidem eſt,ſed cur Deus non prius id inueniri artificium uoluerit non eſt mihi facile indicare,cum à conſilijs ei non fuerim.

Etſi Deus ſemper generi humano communia confert beneficia,tamen aliud ſeculum alijs,& quidem ſingularibus ornauit bonis,ſiue ſpiritualibus ſiue corporalibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Qui ante diluuium uixerunt, terræ frugalitatem & ſacrificiorum incendia per ignem cœlitus demiſſum, præ aliis habuerunt.

Poſt diluuium populus Iudaicus legis promulgatione, & conſtitutione ſacerdotii, & politiæ Moſaicæ donatus eſt præ aliis.

Poſtea ſecutum eſt aureum ſeculum, quo Meßias eſt exhibitus, & facta propagatio Eccleſia etiam inter gentes.

Sequentia aliquot ſecula regno Antichriſti fuerunt afflicta.

Tandem cum Antichriſtus eſſet reuelandus, paulatim Deus ad eam rem patefecit aditum, Typographiã in Germania inſtituendo, artium & linguarum ſtudia accendendo. Et ſicut Deus non prius quàm noſtro ſeculo uoluit Antichriſtum adeò apertè reuelari (licet ſubinde etiam ſuperioribus ætatibus excitarent, qui Antichriſtum agnoſcerent, & inclamarent.) Ita etiam non alio quàm iſto tempore, quod reuelationem Antichriſti uix 67. annis anteceßit, pro ſua æterna ſapientia artificium Typographicũ inueniri, & in lucem produci curauit.

Hæc à poſteriori utrumq; colligi poſſuut, ſed plures cauſas à priori qui cognoſcere deſiderat, eum remittimus ad ſcholam cœleſtem, in qua Deum audiemus, & uidebimus à facie ad faciem.

Qui fuerint primi inuentores, & qua occaſione eam inuenerint?

CAPVT V.

DE

De hac quæſtione iudicari poteſt ex illis, quæ ſupra expoſuimus. Iohannes Fauſtus, & Petrus Schafferdes, Iohannes Guttenberger, celebrãtur ab hiſtoricis inuentores.

Occaſionem præbuit ſculpendi facultas, & induſtria aurificis. Cum enim alphabetum in æs incidiſſet Iohannes Fauſtus, & obducto atramento in chartam impreſſiſſet, cœpit cogitare eadem opera integras ſententias poſſe ſculpi & excudi. Quia uerò difficultatem peperiſſet maximam integras ſententias ſculpere, neceſſitas & res ipſa docuit, ſeparatim typos literarum fieri, qui pro uocabulorum ratione collecti, & collocati exprimerent ſententias.

Catalogus illuſtrium Typographorum.

CAPVT VI.

Operæprecium eſt eorum memoriam conſeruare, & poſteritati, qui hoc artificio ſiue inueniendo, ſiue excolendo rei literariæ profuerunt. Nomina ergo ſubijcimus. Iohannes Fauſtus, Petrus Schafferdes, Iohannes Guttenberger, Aldus, Bombergus, Robertus Winter, Gryphius, Eucharius Ceruicornus, Thomas Wolffius, Aſcenſius, Iſingrinus Vechelus, Colinæus, Robertus Stephanus, Frobenius, Paganus, Bebelius, Renatus Beck, Heinricus Petri, Heruagius, Iohannes Oporinus, Gymnicus, Soter, Iohannes Ammerbach, Octauianus Scotus, Iohnnnes Petreius Cratander, Victor Trincauellus, Hieronymus Scotus, Quentelus, Valerius Doricus, Iohannes Montanus, Ioſephus Klug, Georgius Rhaw, Michael Lotter, Ambroſius Kirchner, Brubachius, & innumerabiles alii.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

CATALOGVS LOCORVM in quibus ſunt officinæ Typographicæ.

CAPVT VII.

Nimis foret prolixum omnia loca enumerare, in quibus officinis Typographicis contigit hoſpitium, Quare tantum de inſignioribus dicemus, & quidem nobis notis,. Alij de alijs poterunt monere.

In Germania celebrantur hæc loca: Moguntum, in quo primum inuentum hoc artificium dicitur, Argentina, Tubinga, Heidelberga, Ratisbona, Auguſta uindelicorum, Vuormacia, Francofurtum ad Mœnum, Vrſellæ, Schleuſinga, Noriberga picturarum editione, & richmorum celebris, Marpurgum, Erfordia, Dilinga, Vuiteberga, ubi Lutheri, & aliorum ante bellum germanicum præclara impreſſa ſunt opera, per quæ puritas doctrinæ cœleſtis propagata eſt, & regnum Antichriſti expugnatum: Lipſia, quæ initio ſeſe repurgationi Eccleſiæ oppoſuit, & pro Antichriſto multa edidit, Sed poſtea ſcriptis pro defenſione Adiaphoriſmi, & Maioriſmi operam ſuam præſtitit: Magdeburgum, quæ ſcriptis contra Interim Auguſtanum, & Lipſicum, & contra corruptelas Adiaphoriſticas, & Maioris præla ſua cum magna Eccleſiæ utilitate, & piorum omnium laude, alijs paßim eius generis libros abhorrentibus commodauit adeo, ut muſæolum ſeu cancellaria Dei à quibuſdam tum temporis uocaretur: Quamobrē etiam Deus illam ciuitatem confeßione in media Cruce, & miracu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

loſa liberatione coram tota Eccleſia illuſtrem fecit, Quã laudem, & gloriam utinam non generatio noua Carrophororum deformaſſet ſua in miniſtros Dei, & benemeritos ciues impietate, & ſcriptis mendacibus. Francofurtum ad Oderam, ubi Sphinx Auguſtana, ne deeſſent exẽplaria, cum Eccleſiæ damno, et dedecore recuſa eſt. Iena, quæ operibus Lutheri imprimẽdis iuſſu Iohan. Friderici electoris ſenioris martyris Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſibi laudem, et nomen comparauit: Islebium patria Lutheri, ubi inter alia confeßio contra corruptelas Eccleſiarum Mansfeldiacarum prodijt. Colonia, ubi inter alia Tomi Conciliorum impreßi, utinam ſatis bona fide & integre, Antuerpia, Louanium, cuius præla abuſum à Sophiſtis paſſa, ueritati Euangelij cõtradixerunt. In Dania Haſnia, in Anglia Londinũ, In Heluetia Baſilea, Tygurum, Berna, quæ ueterum, & recentium innumerabilia opera in lucem dederunt, laude maiori digna, ſi non Sacramentariorum blaſphemis erroribus in Eccleſiam ſpargendis præſtitiſſent, turpe ſeruitium.

In Galliis Pariſium, Lugdunum, In Italia Roma, ſedes Antichriſti Apocal. 17. decretis, & bullis, & anathematiſmis eius occupata, Bononia, Padua, Florentia, Venetiæ, ubi Aldus argenteis typis opera Ciceronis, & alia philoſophica excudiſſe fertur. In Auſtria Viennæ, quæ hiſtoricos aliquot in lucem dedit. In Bohemia Praga. In Sclauonia Labacum, quæ Cathechiſmũ, et alia opera Lutheri Slauonice reddita characteribus ei genti notis hodie impri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

imprimere, & ueram religionem per Dalmatiam & Turciam propagare dicitur.

In Polonia, Cracouiæ: In Boruſsia, Mons regius, Oſiandri errori propagando ſociis, ac ſucceſſoribus eius Vogelo & Funcio, & Iagenteuſel præbuit ſua præla.

Catalogus linguarum, quibus hactenus excuſi promulgati ſunt libri,

CAPVT VIII.

Variis linguarum generibus excuduntur paßim libri, uti Hebræa, Arabica, Syriaca, Græca, Latina, Germanica, Danica, Italica, Hiſpanica, Gallica, Bohemica, Sclauonica, Anglica, Polonica, Muſcouitica, Turcica, Aegyptiaca, & ſimilibus.

Catalogus operum typis excuſorum.

CAPVT IX.

Nimis prolixum eſſet operum typis euulgatorum hactenus pertexere catalogum. Sed qui cupit ea de re ſibi quoq; comparare notitiam, is Lycoſthenis, & Geſneri Bibliothecas legat.

Huc etiam catalogus tabularum Chronographicarum, & inſignium imagnum, & picturarum, quæ typis ſunt in lucem proditæ, pertinet, ſed quis illi conficiendo par eſſe queat?

De modo fundendi typos.

CAPVT X.

Plume

Plumbum chalybe,& alijs metallis induratum lique faciunt,& in matriculas,ſeu literarum archetypos infundunt,unde typi fiunt,qui leui opera,& mediocri induſtria ad uſum præparantur.

De Collocationis artificio.

CAPVT XI.

Iuxta ordinem alphabeti collocator diſpoſitos habet typos in ciſtulas patentes,ex quibus alium poſt alium,prout requirit literarum ordo in dictionibus,promit, & collocat ordine.

Qui in hac re operas faciunt, honeſtis aluntur ſtipendiis,ac eos linguarum non prorſus rudes eſſe oportet.

Literarum differentiæ.

CAPVT XII.

Eſt etiam multiplex literarum differentia,quæ in quantitate,& qualitate conſiſtit,Aliæ enim aliis maiores, aliæ minores,aliæ obſcuriores,aliæ clariores ſunt. Item aliæ latinæ, aliæ grecæ,aliæ hebraicæ, aliæ linguarum aliarum.

De papyri inuentoribus.

CAPVT XIII.

Chartam in urbe Tyri à quodam,cuius tamen nomẽ ignoratur, inuentam eſſe,Polydorus Virgilius libro ſecundo de inuentoribus rerum capite octauo autumat. Fieri autem ſolet ex linteolis contritis. Ante eius uſum palma-

rum ſolijs ſcriptitatum eſt, teſte Plinio, libro decimo tertio naturalis hiſtoriæ. Deinde arborũ cordicibus. Poſtea plumbeis uolumnibus, et linteis, & cereis. Papyrum ab Alexandro poſt conditam Alexandriam in AEgypto ex frutice qui naſcitur in paludibus AEgypti confectam eſſe, Marcus Varro opinatur.

De uarijs papyri ſpeciebus & ſignis

CAPVT XIIII.

In officinis papyri uſus eſt admodum neceſſarius Impreſſoriæ chartæ uariæ ſunt ſpecies, & differentiæ, quæ ſumuntur à loco, & à ſignis, Alia Francofordiana, alia Baſilienſis, alia Argentoratenſis, alia Vuernungerodenſis, alia Tubingenſis, alia Dreſdenſis, alia aliorum locorũ, & ciuitatũ. Alia inſignia Aquilæ, alia turris, alia urſi, alia corui, alia alterius rei memorabilis habet.

De differentia inter ſcriptoriam & impreſſoriam chartam.

CAPVT XV.

Inter ſcriptoriam papyrum, & impreſſoriam differentia quædam eſt. Nam impreſſoriam humidiorem plærumque eſſe oportet, ſed illam denſiorem, & ſicciorem, ne atramentum perfluat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

DE INSPECTIONE.

CAPVT XVI.

Inſpectio eſt poteſtas ab Eccleſia & Magiſtratu, quibuſdam eccleſiaſticis, & politicis uiris doctis, & pijs delegata, & commiſſa, qua libri, tum recens ſcripti, tum ex ueterum monumentis eruti inſpiciuntur, & examinantur, & cenſentur, an editio eorum, & impreßio fieri poßit, cum Eccleſiæ & Reipublicæ, pietatis, & honeſtatis commodo, aut detrimento.

Duplex autem inſpectio eſt, Alia uera, & legitima, & tolerabilis, & utilis, Alia illegitima, & intollerabilis, & pernicioſa.

Vera, & legitima, quæ fit à uiris ab Eccleſia & Magiſtratu delectis, eruditione, pietate, fide, & dono diſcernendi inter uera, & falſa, inter neceſſaria & utilia, & non neceſſaria, & pernicioſa ſcripta præditis, iuramento, aut ſimili obligatione obſtrictis, quod ſumma diligentia uelint omnia legere, & expendere, & uera, & neceßaria, & utilia ſcripta promouere in Dei gloriam, & Eccleſiæ, & Reipublicæ utilitatem, & non ex aliquo priuato affectu impedire.

Illegitima eſt cum inſpectores agunt ij, qui neq; ab Eccleſia, & Magiſtratu ritè ad eam rem uocati ſunt, neque eruditione, neque pietate, neque fide, neque dono diſcernendi uera, et falſa in religionis negocio præditi, neque iuramento, aut alia obligatione adſtricti ſunt ad diligentiã, & fidem, & qui uera, & neceſſaria ſcripta op-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

primunt, & erronea, & blaſphema, & contumelioſa & iocoſa promouent, in Dei contemptum, Eccleſiæ detrimentum, & Rerumpublicarum incommodum.

QVÆ CAVSÆ?

Legitimæ, & ſalubris inſpectionis efficiens remota, ſeu authores ſunt Eccleſia, & Magiſtratus. Nam utriusque eſt cauere, ne quid mali & pernicioſi, præſertim contra religionem, & honeſtatem in publicum prodeat, & ad eam rem deligere homines idoneos, idque muneris legitime eis commendare.

CONTRARIA EFFIcienti ſunt.

Si ſoli Eccleſiaſtici ſibi rapiant ius conſtituendi inſpectores, ut Papa facit in regionibus ſibi ſubiectis.

Aut ſi ſoli politici, & ſolæ Principum aulæ ſibi ius rapiunt ſuos quos uolunt Scribas, prælorum Magiſtros, & ſcriptorum reformatores, de religione, quam parum intelligunt, nihil autem curant, inſtituendi, & confirmandi, cum id ius non ipſis ſolis ſed etiam Eccleſiaſticis perſonis, Superattendentibus, & Paſtoribus, & Synodis competat. Vt enim iudicium de doctrina cœleſti, & rebus eccleſiaſticis à Chriſto Eccleſiæ commendatũ eſt, 1. Corint. 14. ita etiam inſpectio ſcriptorum theologicorum, quæ pars quædam iudicii eſt, ad Eccleſiam ſimul pertinet, & nullo iure à ſolis aulis, quæ ſi piæ ſunt uix particula quædam, nedum tota Eccleſia ſunt, præripitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

EFFICIENS PROXIMA ſunt.

Viri docti, & boni dono iudicandi de uera religione præditi, & legitime ad inſpectionem deſtinati. Vt autem aliis legibus occaſionem præbuerunt mali mores, ita etiam libri hæreticorum, & ſcripta famoſa, & contumelioſa, & religioni, & Reipublicæ pernicioſa effecerunt, ut inſpectio inſtitueretur.

CONTRARIA EFFICIENTI proximæ ſunt.

Si quis ſine legitima uocatione id munus affectet, ſiue per ambitionem, ſiue per tyrannidem, ſiue alio animi morbo.

Si non adhibeantur uiri boni, & docti, & pii, & graues, & religionem ueram intelligentes, & dono diſcernendi uera à falſis, utilia ab inutilibus præditi, nec iuramento, aut alia obligatione ſolenni obſtricti ad fidem & diligentiam, ſed Athei, & Epicurei, & inepti, negligentes, & de fide laborantes, erroneis, & hæreticis opinionibus dediti, quales ſunt inſpectores, & inquiſitores hæreticæ prauitatis, apud Papiſtas, Adiaphoriſtas, & ſimiles ueritatis hoſtes.

MARTIALIS CAVSA.

Verſatur autem inſpectio circa ſcripta, tum ueterum, quam recentium autorum excudenda, aut publicanda.

FORMALIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Ad formalē cauſam pertinent conditiones, quæ præſcribendæ erant inſpectoribus.

Vt quod debeant omnia diligenter legere, & expendere.

Ad normam ueræ doctrinæ omnia accommodare, & uera ab erroneis diſcernere.

Neceßarias confeßiones, & corruptelarum refutationes inprimis promouere.

Neceßarias peccatorum, & ſcelerum reprehenſiones nullo modo impedire.

Item, ne propter perſonarum reſpectum abijciant utiles, & neceßarios libros.

Item, ne calumnioſa, & famoſa ſcripta admittant ſine nominibus autorum.

Contraria cauſæ formali ſunt.

Impiæ leges, & conditiones ſiue præſcriptæ inſpectoribus, ſiue uſu receptæ, Nimirum.

Vt caueant ne quid imprimatur, quod impugnet Papam, & totum eius regnum diabolicum. Hæc lex obſeruatur in omnibus officinis Papiſticis.

Vt concedant & promoueant omnia ſcripta, licet calumnioſißima, & mendacißima, doctrinam Euangelicorum, ſeu Lutheranorum, ut uocant, & Principes, ac perſonas eorum, cuiuscunque ordinis, & dignitatis ſint, oppugnantia. Hac licentia Cochlei, Staphyli, Lindani, & ſimilium libri cum priuilegijs eduntur.

Vt caueant, ne quid cōtra Interim, hoc eſt, impias fucoſas,

fucoſas, & captioſas conciliationes religionum diuerſarum edatur. Hæc lex in Sphinge Auguſtana & propoſita, & ſubſcripta eſt. Ac econtra omnia ſcripta Interim laudantia, & defendentia ſummo fauore complectantur, & promant.

Vt caueant, ne quid contra Adiaphoriſmum, eiuſque autores, & patronos publice extet. Hanc legem præter Parthenopoleos plerique paßim ſanctè obſeruabant illo tempore inſpectores, & officinæ non ſine grauißimo ſcelere, de quo in illo die rationem reddent ob talentum abſconditũ.

Econtra uerò dent operam, ut Pſeuadiaphoriſtarum, & Neminiſtarum, epiſtolæ, ſcripta, & libri maledici magna celeritate prodeant. Huius legis ſedula obſeruatrix erat Vuiteberga, & Lipſia.

Vt caueant, ne quid contra Maioris paradoxa, de neceßitate bonorum operum ad ſalutem edatur.

Econtra uerò Maioris commenta, & pſeudoreuocationes, & inuectiuæ, & alia corruptelis eius plena ſcripta longè latèq; euulgentur. Has utraſq; leges præla Adiaphoriſtarum diligentißimè etiam num hodie obſeruant.

Vt caueant, ne quid contra ſynergiam Adamicæ uoluntatis in conuerſione, eiuſq; autores, & patronos prodeat.

Econtra uerò manibus pedibuſq; promoueant Synergiſtarum commentarios, in quibus illæ grauißimæ corruptelæ ſpargantur, & defendantur.

Vt caueant, ne quid contra Anabaptiſtas, & Sacramentarios, tum ueteres, tum nouos, edatur.

Econtra uero ſummam adhibeant diligentiā, ut Caluini, Bullingeri, Martyris, Bezæ, Boquini, Kleinewicii, Hartenbergii ſcripta, & Philippi, & Vitebergicorum iudicia, et ſimilium de teſtamēti dominici uiolatione magna copia, ut zizania ſolent, proueniant. Has duas conditiones Heluetica præla, & quædam alia ſedulò, & gnauiter obſeruant.

Vt caueant, ne qua prodeant ſcripta, de diſciplina Eccleſiaſtica ritè inſtituenda, de Synodo congreganda, in qua controuerſiæ præſentes legitime cognoſcantur, & componantur.

Vt caueant, ne in libris editis peccata magnatum Eccleſiaſticorum, & politicorum, qualia ſunt, idolatria, colluſio cum Antichriſto, defectiones, abnegationes, & periuria perſecutiones, & oppreſſiones miniſterii, inſtitutio noui Papatus, iniuſta bella, proditiones, rapinæ, auaricia, expilationes ſubditorū, uenationes immodicæ, mendacia, adulteria, nominatim uel obiter perſtringantur à Spiritu Dei arguente mundum Iohan. 16.

Vt caueant ne præſentium temporum uera hiſtoria prodeat, in qua uirtutes, & uitia, pia & impia facta ueraciter commemorentur.

In ſumma, ut Spiritui Sancto iniiciant frenum, ne ueritatem ita ut par erat, & neceſſarium ad ſalutarem hominum conuerſionem, dicat, ſed uel aduletur, uel obmuteſcat. Hæ, & ſimiles conditiones impiæ ſunt, quia ueritatem, & gloriam Dei opprimunt, & mendaciis omnia replent, & Eccleſiis, & rebus publicis iram Dei, & exitium afferunt.

Finalis.

FINALIS.

Fines legitimæ inſpectionis ſunt uerus prælorum uſus, & ne quid in religionis, ueritatis, & honeſtatis detrimentum detur in publicum.

CONTRARIA FINALI SVNT.

Sub prætextu inſpectionis utilium, & neceſſariorum librorū impreſſionē remorari, et impedire, & opprimere.

Ac econtra erronea, blaſpema, magica, famoſa, ſcurrilia, & Ethnica, iocoſa, & impudica promouere ſcripta, ut in multis locis fit, in quibus conditiones impiæ, de quibus paulo ante, obſeruantur.

QVI EFFECTVS.

Legitimæ inſpectionis effectus ſunt iuuare illuſtrationem, conſeruationem, propagationem ueræ, puræ, & ſynceræ doctrinæ, & impedire errorum, & corruptelarum propagationem, & defenſionem.

Iuuare confeßionē ueritatis, & refutationem errorum.

Et impedire ea, quæ ueræ confeßioni ſunt contraria.

Impedire blaſphemos, famoſos & contumelioſos libellos hæreticorum, Neminiſtarū, & ſeditioſorum hominum.

Cauere, ne falſis dogmatibus ſcandala & dißidia excitentur.

Verum, & ſalutarem conſenſum, & concordiam in doctrina Chriſti promouere.

Cauere ne contumelioſis, & famoſis ſcriptis pax publica turbetur.

Promouere ueram, & neceſſariam diſciplinam Ec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

cleſiaſticam, iuuare ædificationem Eccleſiæ in concionando pœnitentiam impijs, & ſceleratis.

Cauere abuſus, & oppreßiones prælorum.

Prodeſſe Eccleſiæ, & Reipublicæ, & poſteritati.

Iuuare repreßionem, & confuſionem impiorum conatuum, quos falſa Eccleſia cum uiris huius ſeculi ſubinde excogitat, & molitur.

CONTRARIA SVNT.

Iuuare errorum, & corruptelarum propagationem, & defenſionem.

Promouere ea, quæ ueræ confeßioni ſunt contraria.

Promouere blaſphemos, & famoſus, & contumelioſos hæreticorum libellos, ut faciunt inſpectores inter Papiſtas, & Adiaphoriſtas.

Permißione librorum hæreticorum, & corruptelarum præbere cauſam ſcandalis, & dißidijs Eccleſiæ.

Neceſſarias conciones pænitentiæ, & reprehenſiones peccatorum impedire.

Promouere conatus impios politicorum contra miniſterium, & diſciplinam Eccleſiæ, ut ſunt uaria decreta de formulis religionum, de compoſitione controuerſiarum per amneſtiam, de formulis illegitimis Conſiſtoriorum, & uiſitationum, nimirum quæ non congruunt cum uerbo Dei, & Eccleſiæ libertate.

Exercere uarios abuſus, et oppreßiones prælorũ, ut fit in edictis illis, ne quid in exteris etiã regionib. uſpiã imprimatur, niſi prius à ſe approbatũ. Quaſi uerò in alijs locis

non etia

non etiam ſint inſpectores, & periculum non potius cadat in ſcriptorem, quam in inſpectorem, uel approbatorem.

Neceſſariorum ſcriptorum inhibitione, et inutilium permiſſiōe turbare, et claudere Eccleſiæ, et Reipub. commoda.

Libellos ad inſpiciendum miſſos non modò non admittere, ſed etiam iniuſtè detinere, & autori nolle reſtituere. Quod ſi non furtū, certè uis iniuſta eſt uiris bonis indigna.

Affligere Typographos teſtimonia ueritatis ad Dei honorem & proximi utilitatem promouentes, & interea publica lupanaria fouere, & ſodomitica ſcelera impunita dimittere.

QVAE COGNATA?

Cum inſpectione librorum edendorum cognationem habent inſpectiones aliarum rerum, ut Eccleſiæ, Reipublicæ. Sed non eſt difficile differentias inuenire.

QVAE OPPOSITA?

Legitimæ inſpectioni opponitur illegitima inſpectio, de qua ſupra diximus. Ea autem fit uarijs modis.

1. Cum perſonæ non habent legitimam uocationem ab Eccleſia, & Magiſtratu.

2. Deinde cum non ſunt idoneæ ad id officium, ut ſit, cum ſutores, & cereuiſiarum coctores conſtituuntur inſpectores, qui uix inter cereuiſiam, & aquam, nedum inter uerum, & falſum in religione diſcernere poſſint.

3. Cum ea prouincia demandatur illis, qui aliàs ſatis habent quod agant, & non poſſunt huic negotio uacare, qui pertæſi laborū, et quod non capiunt inde multū commodi,

negli-

negligentiſsimè inſpectioni præſunt. Hoc fit, ubi tantum aulici, Conſiliarii, Scribæ, & Curiales, & iureconſulti Inſpectores agunt, ut docet experientia.

4. Cum non iureiurando aut ſimili obligatione aſtringuntur, ut gloriæ Dei, & confeſsionis ueritatis, ædificationis Eccleſiæ habeant accuratiſsimam rationem, nec certæ leges præſcribuntur, ſed omnia ipſorum uoluntati, & affectibus relinquuntur, ut quæ uelint admittant, quæ propter perſonas non placeant, impediant.

5. Cum inſpectores non bona fide agunt, ſed contra religionem, pietatem, & honeſtatem promouent erronea, blaſphema, contumelioſa. Item cum claudunt præla ſcriptis ad religionis, & ueritatis propagationem pertinẽtibus, ſaltem ne offendant hæreticos, aut magnos Dominos, & recludũt ea ethnicis, & philoſophicis, iocoſis etiã, & ſcurrilibus libris, ſicut multis in locis AEſopus, Eulenſpigelus, Cornelius Agrippa, & ſimiles autores locum habent, at ſacra Biblia, & confeſsiones ueritatis exulant.

Porro iſtam illegitimam inſpectionem coram Deo nõ excuſat uetus conſuetudo in aliorũ exempla, ſicut quidam ocioſe ſomniant. Nam eodem argumento lupanaria excuſari poſſunt, de ueteri enim conſuetudine ethnica in multis magnis ciuitatibus tolerantur contra magiſtratus officiũ, in pietatis & honeſtatis, & ſalutis detrimentum. Nam ut conſules & ſenatus in magnis ciuitatibus lenones agant, prohibitum eſt, Rom. 13.

An lite-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

An literati, & præſertim Theologi legitimæ inſpectioni ſuos libros ſubijcere debeant.

CAPVT XVII.

Etſi ſua natura libera ſunt præla, tamen legitimæ inſpectioni pertinenti ad præla eius loci, ut hactenus eam deſcripſimus, literati omnes facile ſeſe ſubiiciũt. Quis enim non eam Eccleſiæ, & Magiſtratui, cuius autoritate illa legitimè fit, præſtet obedientiam?

Deinde nemo ex doctis eſt adeò arrogans, qui non cupiat alios doctos, & probatæ pietatis uiros, bona fide, quid deſyderent indicantes habere cenſores, modo nihil ſine ratione ex uerbo Dei aßignata uituperent, aut impediant, & liceat ab ipſis ad aliorum præla, & iudicia transire.

Tertiò, ut pij et docti uiri ſuis ſcriptis Eccleſiæ Reipublicæ quærunt commoda, ita facile poſſunt pati, ut legitima de ijs ex uerbo Dei exerceantur iudicia, an ſint uera, & utilia, an uerò ſecus,

Quartò norunt ſpiritus Prophetarum, ipſis Prophetis ſubiectos eſſe debere, ac in Eccleſia eam à Deo poteſtatem factam eſſe ſingulis, ut probent omnia, & bona teneant, mala uero abijciant. Quare non moleſtè ferunt legitimas cenſuras eorum, qui uocati ab Eccleſia & Magiſtratu, ad eam rem deſtinati ſunt, cum alias oporteat ſingulorum ſubire iudicia, præſertim cum illi non impediunt, ſed promouent bona, & ſalutaria ſcripta.

An li-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

An literati, & præſertim Theologi illegitimæ inſpectioni ſuos libros debeant ſubijcere.

CAPVT XVIII.

Vt ea, quæ legitimè, & rectè fiunt, nemo improbare debet, ita quæ contra fiunt, nullo modo piè approbari poſſunt, ſiue re, ſiue uerbis, ſiue ſilentio. Nam Dei mandatum eſt, ne dicas falſum teſtimonium. Item uæ qui malum bonū, & bonum malum dicit.

Deinde quisq; Chriſtianus, præſertim Theologus tenetur Eccleſiæ ius ſuum coſeruare, & cauere, ne quid de eo imminuatur. Cum autem inſpectio illegitima Eccleſiam ſuo iure, & commodis priuet, ut in ſuperioribus eſt indicatum, quis pius bona conſcientia ſuos libros ei ſubmittat.

Tertiò illegitima inſpectio nihil aliud facit, quàm quod ſpiritui ſancto frenum inijciat, eos obturet, ne dicat ueritatem. Cum autem oporteat cuilibet Miniſtro Dei os, & ſtylum liberum eſſe ad dicendam, & ſcribendam ueritatem, ſine hominum reſpectu, iuxta dictum, Exalta uocem tuam ſicut tubam, Clama ne ceſſes. Item, inſta tempeſtiuè, & intempeſtiuè, argue, & increpa grauiter, Et, Peccantem coram omnibus argue, qua conſcientia quis poterit in eiuſmodi ſeruitutem conſentire, ne quid edat, niſi prius conceſſum ab illis iniuſtis prælorum oppreſſoribus.

Quartò, Theologum oportet prælorum illegitimā illā occupationē per uiros politicos, et tyrannidē, et inauditā crudelitatē, ueritati, cōfeſſioni, et poſteritati nocentē reprehēdere, Quomodo ergo ipſe ſuo exēplo eā comprobet?

Quintò

Quintò quid proſit literato, ſi ſuos libros illegitimæ inſpectioni ſubijciat, cum nihil aliud inde reportet, quam moleſtiam. Nam illi iniuſti cenſores ſcripta illa, quæ ad gloriam Dei, & propagationem ueritatis, & corruptelarum refutationem, & ſalutarem impiorum conuerſionem pertinent, uel prorſus ſine omni probabili, nedum pia, & firma ratione reijciunt, aut tenebris cuſtodienda, aut tineis deuoranda tradunt, interea ſpe uana lactantes autorem, de editione ad Calendas Græcas futura.

Sextò, Omnia illa ſcelera, et peccata quæ ab illegitimis inſpectorib. perpetrãtur in ueritatis oppreſſione, mẽdacij et corruptelarrum, & calumniarum propagatione confirmari neceſſe eſt ab ijs, qui ſeſe talibus ſubijciunt ſine iuſta proteſtatione, et exceptione, quod non poſſimus ea, quæ ab ipſis præter ius et æquũ fiunt probare, & quod nolimus eorum præiudicijs aſſentiri, ſi contra uerbum Dei, & ſine ueris, & certis rationibus pronuncient.

CAPVT XIX.

An bona conſciẽtia Magiſtratus poſſint literatis, et maximè Theologis imperare, ne quid ſine ſua inſpectione, & cenſura prælis in ſua ditione excudant.

Quenque Magiſtratum habere rationem prælorum ſuorum, & cauere, ne quid contra pietatem, et honeſtatem prodeat in uulgus, id non impugnatur. Sed cum non tantum ad Magiſtratus, uerum etiam ad Eccleſiam ſimul ius inſpectionis pertineat, quia inſpectio ſit pars iudicij de doctrina, quod Chriſtus Eccleſiæ ſuæ delegauit,

non de-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

non decet politicos uiros totum illud ius rapere,& uſurpare, uerum cum Eccleſiæ,& Miniſterij,ſeu Superattendentium,& Paſtorum conſenſu talia decreta facere, & idoneis hominibus id officium demandare. Quod ſi non fiat,ſed Magiſtratus id ius ſibi ſoli, & Aulicis ſuis adeo aſſcribat, ut Doctoribus,& ſcriptoribus Eccleſiæ edicat,ne quis prius confeßionem ſuam,aut ſcripta de religione edat, quàm id ei à ſe,& Aulicis ſuis, religionem uel non intelligentibus,aut carnaliter,& politicè de ea iudicantibus, ſit permiſſum,grauißimè ea in re peccat.

Primum quia agit contra mandatū Dei,Non furtum facies.Sacrilegiū enim committit,dum Eccleſiā,quæ habet ius de doctrina,& ſcriptis,& operibus miniſtrorū & doctorū ſuorū,1.Cor.14.iudicandi,ſuo iure priuat,& id ad Aulicos partim non idoneos, partim alijs rebus occupatos, partim impiè de religionis negocijs iudicantes transfert. Sunt quidem gubernatores politici, ſi amplectuntur ſynceram doctrinā,etiam membra Eccleſiæ,ac habent poteſtatē probandi Spiritus,ut alij ſinguli Chriſtiani.Verū ſicut non licet alijs Chriſtianis ſingulis totū ius ſibi adſcribere,ita ut Eccleſiæ uel præiudicetur,aut ſuum ius præripiatur, Sic nec pijs gubernatoribus licet ideo,quia Chriſtiani ſunt, multò minus ideo,quia Magiſtratum gerunt ſibi ſolis excluſa Eccleſia rapere poteſtatem interdicendi,quæ ſcripta edi aut opprimi debeant.

Secundò agit contra ſuum officium. Nam Magiſtratus debet eſſe cuſtos utriusque tabulæ, & operam dare,ut Eccleſia, & pij miniſtri retineant eam libertatem,

quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

re, ut Eccleſia, & pij miniſtri retineant eam libertatem, inquam à Chriſto acceperunt, nimirum uoce & ſtylo ueritatem Dei propagandi, & propugnandi, contra errores, & coruptelas ſanæ doctrinæ, ſine ullius hominis, aut etiam Angeli reſpectu Ga. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 5. 2. Timoth. 3. Eſa. 58. At quid illi faciunt aliud, qui de ſuo tantum peruerſo arbitrio, & nutu uolunt Doctorum Eccleſiæ ſcripta ad confeſsionem, & propagationem ueritatis, & conuerſionem hominum neceſſaria, ſtare, aut cadere, exprimi aut opprimi, euulgari, aut occultari, quàm quod contra ſuum munus ſibi diuinitus mandatum ſe Dominos decalogi conſtituant, & contra Dei interdictum Eccleſiæ Doctoribus, atq; adeò Spiritui ſancto, leges dictent, et capiſtrum, aut frenum inijciant, ac imperent, ne quid doceat, aut ſcribat ad Eccleſiæ ædificationem, ſine ſuo iuſſu, aut conceſſu.

Tertiò, quia confundit diſcrimina, & metas uocationum Eccleſiaſticæ, & politicæ, & inſtituit nouum imperialem Papatum. Deus enim Magiſtratum, & miniſterium uerbi diſtinxit, & ſua cuique iura, & officia præſcripſit, quæ ſi utrinque ſeruantur, rectè Eccleſia, & Reſpublica curatur, & neutra alteram impedit, ſed potius ſe mutuo iuuant.

Miniſtrorum Eccleſiæ iura ſunt doctrinam puram, & ſynceram uoce, & ſtylo plantare, & propagare, & ſacramenta rectè adminiſtrare, pro ſe & populo orare, & bono exemplo gregi præire.

Secundò arguere, damnare, & ſi neceſsitas poſtulat, excommunicare uoce, & ſtylo peccata, & peccatores, con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

tra primam, ut ſunt Idolatræ, errones, hæretici, pſeudodoctores, blaſphemi, incantatores, abnegatores ueritatis, contemptores uerbi, & Sacramentorum, & ſimiles: & ſecundam tabulam, quales ſunt Tyranni, oppreſſores, & perſecutores, homicidæ, proditores, adulteri, ſcortatores, auari, uſurarij, fures, prædones, falſi teſtes, conuiciatores, mendaces, iniuſti occupatores bonorum alienorum, & ſimiles.

De his ſingulis miniſtri ius Dei præſcriptum habent, & non tenentur ullius hominis, ſiue Magiſtratum gerat, ſiue priuatus ſiue autoritatem, aut edictum expectare, & curare, ſed Dei mandatum ſedulò exequi.

Quod ſi faciunt commodum Reipublicæ non impediunt, ſed promouent. Nam homines uerbo Dei inſtructi, piè, & honorificè de Magiſtratu ſentiunt, eiq; ut Dei miniſtro libentius parent, et fidelius imperata præſtant, et propter pietatem ſibi à ſceleribus cauent, atq; ita minus negocij faceſſunt ſuis gubernatoribus, imò ſua oratione pro Magiſtratu, & uera pœnitentia, & pia conuerſatione multa mala impendenta, & exitium Rebuspublicis minantia auertunt, aut mitigationem præſentium impetrant.

Ac falſiſſimum eſt quod impij Monarchæ, aut gubernatores ſomniant, quod ſi Miniſtris Eccleſiæ non inijciant frena, & non præſcribant eis quid, & quomodo docere, & claues adminiſtrare debeant, ad ſeditionem fundamenta iaciant, & Magiſtratui habenas, & claues gubernaculi ex

cutiant.

cutiant. Nam Miniſtri Eccleſiæ intra metas ſuæ uocationis ſeſe continentes, & iuxta Dei præſcriptum, & mandatum docentes, & claues, & ſacramenta adminiſtrantes, nihil eorum faciunt, quæ Magiſtratus poteſtati quicquam derogant.

Deinde ipſi Miniſtri cum ſua uita, & bonis, & rebus externis ſubiecti ſunt illis. Ac teſtatur experientia ueros, & ſynceros Doctores, eorumq; auditores, nunquàm mouiſſe ſeditionem ullam. Sed falſa dogmata profitentes, eiſquè addictos ad naturam Sathanæ decedentes, & mendaces, & homicidas, ac ſeditioſos fuiſſe, omnium temporum hiſtoriæ comprobant. Ac noſtrum ſeculum in Thoma Monetario, & Anabaptiſtis Munſterianis, & nunc in Bremenſibus triſtia exempla uidet.

Magiſtratus politici iura ſunt eſſe cuſtodem Decalogi, & nutricium Eccleſiæ, & honore afficere opus bonum, & benèagentes, ac terrori eſſe malo operi, & uindictam exercere aduerſus malè agentes, Rom. 13.

Non debet Magiſtratus Dominus eſſe, aut euerſor Decalogi, & ſibi rapere ius, decreta de religione, de cultu Dei, de Eccleſiæ gubernatione, de modo docendi, & adminiſtrandi claues, præſcribendi Miniſtris Eccleſiæ, ſed dare operam, ut pura, & ſyncera doctrina propagetur, & religio à miniſtris Eccleſiæ, & ſacramenta, & claues, & quæ ad gubernationem Eccleſiæ pertineant, eo modo, ut in uerbo Dei præſcri-

ptum eſt adminiſtrentur, & honorare Miniſtros, fideliter ſuo munere fungentes, Terrere autem contrarium agentes, ut ſunt hæretici, & blaſphemi, & abolere idolatriam ſuis ſubditis nocentem.

Deinde Magiſtratus eſt adminiſtrare Rempublicam iuſtis legibus, & conſeruare diſciplinam externam, & pacem, & in uiolatores legum, & diſciplinæ, & turbatores pacis ſuo neruo, & gladio animaduertere, Rom. 13.

Intra has metas dum Magiſtratus ſeſe continent, gloriam Dei, & Eccleſiæ ædificationem, & propagationem iuuant, & mutuam illam coniunctionem diuinitus inter Miniſterium & Magiſtratum ſancitam conſeruant.

Deus enim utrosq; hoc modo ſibi inuicem copulauit, & ſubiecit.

Miniſtri Eccleſiæ ſuis fortunis, & externis, & pollititicis actionibus, & corpore ac uita ſunt legibus Magiſtratus ſubditi, & ab eo tanquam miniſtro Dei, ſi benè agunt, honorem, ſin malè, terrorem, & pœnam expectant.

Suæ autem conſcientiæ, & fidei, doctrinæ, & confeſſionis, & operum uocationis ſuæ, non Magiſtratum agnoſcunt Dominum, nec ab eo quid, & quomodo in miniſterio agere debeant, noua decreta accipiunt. Sed à Deo pendent qui Dominum conſcientiarum ſibi uendicat, & modum docendi, ſacramenta, & claues adminiſtrandi, & cætera officia miniſterij certo uerbo præſcripſit.

Si quid uerò Magiſtratus illis in rebus deſyderat, tenentur quidem ei reddere rationem doctrinæ, & factorum ſuorum in Miniſterio, Ita tamen, ut non iuxta ullius hominis ar-

nis arbitrium, ſed iuxta Dei uerbum de ijs iudicetur.

Econtra Magiſtratus miniſterio diuinitus inſtituto ſua conſcientia, & anima ſunt ſubiecti, tenentur ab ipſis uerbum Dei audire, & ſuſcipere, diſciplinæ eccleſiaſticæ, ſeu clauibus ſe ſubmittere, & ſacramentis uti, piè uiuere, & alijs bono exemplo præire, & ſcandala cauere.

Deinde Chriſto portas aperire, & plantationem Eccleſiæ iuuare, & quæ eam impediunt, remouere.

Porrò iſta harmonia diuinitus ſancita, & diſtincta officia commiſcentur, & confunduntur, ſi Miniſtri Eccleſiæ ſibi ius Magiſtratus arrogant, eorumq; iurisdictioni ſeſe eximũt, ut fecit Antichriſtus Romanus: Aut econtra, ſi Magiſtratus ius miniſterij ſibi rapiant, & iurisdictioni ſeſe eius eximant, quod fit cum inconſulta Eccleſia, & in fraudem miniſterij, decreta faciunt, nihil docendũ, aut ſcribendum, aut edendum à Miniſtris, & Doctoribus Eccleſiæ eſſe, quod non ipſi prius approbarint. Item, Cum ſua ſuorũq; etiam atrocia, & manifeſta delicta argui, & damnari iuxta Dei præſcriptum uetant.

Verum ubi Deus, aut Miniſtris Eccleſiæ præcepit, ut nihil doceant & edant, niſi prius à Magiſtratu iuxta aulicam, & carnalem ſapientiam approbatum: Quis Prophetarum, aut Apoſtolorum, Principum, & Regum, & politicorum Dominorum conſilio, & conſenſu, & decreto miniſterium ſuum obiuit. Imo Prophetæ, & Apoſtoli contra Magnatum edicta, & decreta, ueritatem, ut à Deo iuſsi erant, propoſuerunt publicè, uſi hac regula, Oportet Deo magis obedire quàm hominibus, Act. 5.

Deinde ubi Deus Magiſtratui hoc ius dedit, ut Miniſtris Eccleſiæ ex ſuo cerebro decreta uerbo Dei contraria de doctrina, & adminiſtratione clauium, & ſacramentorum, & alijs officijs ad Miniſterium pertinentibus præſcrẽbant? An non Deus ipſe illa omnia præſcripſit, quæ à Miniſtris ſuis uult fieri, per Ieſum Chriſtum, quem ſolum uult audiri, ac poſt eum uocem illius ſonantes. Mat. 10. & 17.

Si autem Deus neq; Miniſtris ſuis mandauit, ut expectent Magiſtratus autoritatem, & noua decreta quid docere, aut facere in miniſterio ſuo debeant ſiue uoce, ſiue ſtylo, neq; Magiſtratui id munus commiſit, ut talia faciant, quis eſt tam hebetis iudicij, qui non intelligat, iſto modo à politicis nouum Imperialem Papatum, quem Germanorum Propheta Lutherus ſæpe prædixit, contra Dei uerbum inſtitui?

Sicut enim Pontifex Romanus ſibi ius gladij corporalis, quod Magiſtratui eſt à Deo commiſſum, arrogauit contra edictum Chriſti, Principes gentium dominantur, Vos autem non ſic, ac eo multis modis abuſus eſt, ad Regum, & Cæſarum oppreſſionem, & politiarum, & Eccleſiarum euerſionem, Ita nunc Gubernatores politici, ſeu potius crudeles Tyranni, ius gladij ſpiritualis, qui Eccleſiæ, & miniſtris eius diuinitus eſt commendatus Ioh. 20. Mat. 18. rapiunt, eoquè miniſterium opprimunt, & plantationem, & propagationem ueritatis, & ſalutarem hominum conuerſionem impediunt, dum non ex Dei præſcripto, ſed ſecundum ſuas ſapientiæ, uel potius ſtultitiæ humanæ regulas, ora, & ſtylos Miniſtrorum Dei, et Eccleſiæ agere imperant,

& ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

et ſe ſuosq; iniuſtos quæſtores, & imprudentes Conſiliari os conſtituunt Epiſcopos, & ſummos Dictatores miniſterij, & gubernationis Eccleſiaſticæ, ubi de puritate doctrinæ, de clauibus, & ſacramentis, de uera cura animarum, de confeßione ueritatis, & oppugnatione hæreſium, de editione librorum ad Eccleſiæ ædificationem utilium, & ſimilibus rebus Eccleſiæ iudicandum eſt.

Sicut autem Deus, et Eccleſia Antichriſtum Romanum damnat, & execratur 2.Theſ.2 Apoc.14. & 18. Ita absq; dubiò extremè deteſtatur illum nouum Cæſareopapatum, ut Lutherus nominat, in quo politici uiri ſeſe in templum Dei collocant, et contra Deum, ac Eccleſiam ſeſe efferunt, & ſe pro Deo oſtentant, dum noua decreta miniſterio à Chriſto ordinato contraria condunt, & promulgant, ac ſub pæna exilij, & damnationis ſeruari uolunt.

Nos reges, Principes, Conſules, etc. Imperamus uobis Eccleſiæ miniſtris, ut iuxta formam, quam uobis præſcribimus doceatis, Quia nos ſumus cuſtodes utriusq; tabulæ, et habemus poteſtatem nouas formas docendi præſcribere, quo pax, et concordia ſeruetur inter diſſentientes. Item hunc librum, hoc corpus doctrinæ, ab iſto homine præſcriptum debetis ſuſcipere, et per omnia probare. Si quis contra aliquid diſputauerit, eum concilium noſtrum damnabit, et nos eum proſcribemus. Non enim potuit autor illius uoluminis errare, eiusq; ſcripta iure canonicis, et autenticis æqui parantur.

Item, Cum docetis de Cœna Domini, non debetis di-

cere, in Cœna in, & cum pane exhibetur uerum, et ſubſtan tiale corpus Chriſti, quod in cruce pependit.

Item ne quem in Confeſſione examinetis, quid de capitibus doctrinæ controuerſis ſentiat. Nam id eſſet conſcientiæ carnificinam inſtituere. O ſcelus.

Ne quem ab abſolutione, aut baptiſmo, aut cœna ſuſpendatis, aut remoueatis, niſi prius in aula, & conſiſtorio noſtro accuſatum & damnatum noſtra ſententia. Nam ſecus faciens infamat homines, & Magiſtratui regalia ſua præripit. O impietatem Pontij Pilati iniquitatem, & tyrannidem exuperantem.

Ne quem ſcandaloſum peccatorem iubeatis cum Eccleſia, & offenſo fratri reconſiliari denunciatione ex ſuggeſtu, quod lapſus agnoſcat ſuum delictum, & petat ne quis ſuo malo exemplo innitatur. Nam hoc eſt humanis traditionibus onerare conſcientias.

Item ne in publicè delinquentes, & à Magiſtratu punitos exerceatis cenſuram Eccleſiaſticam. Nemo enim debet duplicem pœnam pati.

Item ne hæreſes, & hæreticos, nimirum Papiſtas, Pſeudoadiaphoriſtas, Synergiſtas, Victorinianos, Maioriſtas, Sacramentarios, Stenckfeldianos, Oſiandriſtas, & ſimiles errones publicè damnetis. Nam iſta non faciunt ad ædificationem, ſed tantum irritant homines, & Magnatum odia conciliant, et diſsidia augent, Et ſcriptum eſt, Nolite iudicare, & non iudicabimini. O reformatores Eccleſiæ Dei, ubi manet illud Matth. 7. Cauete uobis à Pſeudoprophetis, Item Probate Spiritus an ex Deo ſint.

Item

Item non debetis neq; noſtris,neq; externis prælis edere ullum ſcriptum,ſiue contra Antichriſtum,ſiue contra aliorum hæreticorum corruptelas,niſi de noſtra uoluntate & conſenſu,Et quamuis nos nullis rationibus fulti,in patrociniū Antichriſti,& aliorum erronum, ſcripta ueſtra mora cenſuræ,& ſitu,& incarceratione oppreſſerimus,ac econtra libris eorum,qui corruptelas ſerunt, & ueritatem corrumpunt,& uenena propinant incautis,& uineam Domini uaſtāt,omnes feneſtras,& aditus patefaciamus,tamē non debetis nos impietatis & defectionis à uera doctrina, & declinationis ab exemplo noſtrorum maiorum arguere,& damnare.Nam & nos Spiritum Dei habemus,& errare non poſſumus,nec quenquam ferre uolumus,qui nobis contradicat,& quicquam præſcribat.

Poſſet ſimilium decretorum Cæſareopapatus longus texi catalogus ex hiſtorijs, & actis Eccleſiarum ſub Euangelicis Dominis,niſi prolixitatem uitaremus, & non aliam occaſionem expectaremus.

Quartò,Quia tyrannidem exercet in libertatem Eccleſiæ à Chriſto partam.Nam Deus omnium piorum,maximè uerò Theologorum uocem,& ſtylum in aſſerenda, & propaganda,& defendenda ueritate,quæ eſt commune patrimonium Eccleſiæ,uult eſſe liberam,& præter iudicium Eccleſiæ,ad normam uerbi Dei faciendum,nullius hominis, aut Angeli autoritati,& imperio ita ſubiectam,ut de eius arbitrio fiat,aut intermittatur,Gal.1.

Et hanc libertatem Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſuo ſanguine Eccleſiæ ſuæ comparauit, & nunc ſedet ad dex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

teram patris, ut eam tueatur contra illos Tyrannos, qui conantur ſeruitutem illam AEgiptiacam imponere miniſterio ſuo, ne quid dicat, aut ſcribat à ſe non prius approbatum, ac permiſſum.

Nihil Deus in Miniſtro, & Doctore Eccleſiæ magis deſyderat, quàm ut liberè ſcribat, aut dicat, quæ ad Dei gloriam, & Eccleſiæ ædificationem pertinent ſine ullius hominis reſpectu. At illi Tyranni ſe prius Conſuli uolunt quid docere, aut ſcribere debeant, & ex ſuis cerebris politica ſapientia, ſeu potius inſipientia plenis decreta dictare præſumunt de rebus ſpiritualibus, quas parum intelligunt.

Quintò, Quia ϖολυπραγμοσύνȣς uicium grauiſſimum incurrunt, dum neglectis ijs, quæ propius ad ipſos pertinebant, aliena curant.

In adminiſtratione Reipublicæ ſatis quod agant habēt legibus condendis, litibus componendis, bonis defendendis, & coercendis, ac puniendis ſceleratis. Hæc ſi ſedulò, et gnauiter tractarent, negocij, et moleſtiarum ſatis capeſſerent, nec affectarent Eccleſiæ adminiſtrationem, quæ illis non eſt commiſſa. At quia ocia agunt, & Conſiliariis ſuis plerumquè impietate, & auaricia, & naturali odio aduerſus Miniſteriū inflammatis, omnia committunt, cū magno ſuo, & ſubditorū detrimēto, Ideo ſibi, uana perſuaſione inflati, quaſi ipſi ſint in rebus religionis omniū peritiſſimi, & dona habeāt diſcernēdi ſpiritus, et præ alijs inde uſque à proauis poſſideant Spiritū ſanctū, ius rapiunt contra Dei uoluntatē et contra Eccleſiæ conſenſum dictādi miniſtris Eccleſiæ, hunc librū debes edere, illū nō debes edere, quia nobis nō

placet.

placet. Etſi enim uerbo Dei omnia in illo probantur, tamen ne offendantur Magnates, nec accerſatur periculum, ne ueniant Romam, ne augeatur diſsidium, ne excitentur hæretici, & reſpondeant, ideo imperamus pro noſtra maieſtate ne des in publicum. Satis pro imperio, egregiæ ſanè rationes, non ex uerbo Dei, ſed ex mundi ſtultitia, & cæca philoſophia, ſeu ex iuris prudentia promanantes, quas niſi Spiritus ſanctus approbauerit, paratum ei exilium eſt. Ieſus Chriſtus erat omnium prudentiſsimus, & ad iudicandum cauſas politicas potentiam, & dona habebat præſtantiſsima, tamen intra metas ſuæ uocationis ſeſe continet, & poſtulanti, ut ſibi & fratri ius dicat, reſpondet, Quis me conſtituit iudicem? Sic Politici Domini cum ſuis aulicis debebant cogitare, Quis me conſtituit dictatorem Eccleſiæ, ut mihi liceat Eccleſiæ miniſtris præſcribere, quid docere, aut edere, & quid omittere debeant, Sed dum ſecundum Dei præſcriptum ſuo funguntur officio, nullū in illos ius habeo.

Sextò. Quia uiolant perpetuam conſuetudinem Eccleſiæ, quæ à pijs Magiſtratibus ſemper eſt obſeruata, ut patet ex hiſtoriis, & legibus Imperatorum, nimirum, ut de doctrina, & rebus eccleſiaſticis, & de libris edendis, non ſolum politici Domini, ut iſti faciunt, ſed Doctores Eccleſiæ res illas intelligentes, & donis ad eam rem à Deo ornati cenſerent, & iudicarent. Rectè ille dixit tum fore artes beatiſsimas, ſi tantum illi de iis iudicarent, qui earum peritiam, & cognitionem habeant: At multò melius res Eccleſiæ haberent, ſi tantum eas intelligentes, iuxta Dei uerbum, & non iuxta diſtorta rationis

& phi-

& philoſophiæ præiudicia tractarent, & ſi controuerſiæ ex præſcripto uerbi Dei, & non iuxta hominum carnalium placita dirimerentur.

Septimò: Quia multum nocent ſuæ politicæ adminiſtrationi hoc pacto. Nam ſi quid aliquando editum fuerit contra aliquem Tyrannum, ſicut interdum fieri neceſſe eſt, tũ ille iraſcetur non ſcriptori, ſed Domino illius loci, quem nouerit omnem poteſtatem prælorum ad ſe traxiſſe, ac colliget non ſine eius conſenſu id fieri, eaq; occaſione mouebit bellum.

Octauò, Quia tali ratione multum nocent ueræ religioni, & Eccleſiæ plantationi, & poſteritati. Nam ad ueram religionem propagandam tum ad alios, tum etiam ad poſteros, & ad regnum Diaboli eneruandum, & ad impediendum errores, & impios cultus, opus eſt libera confeßione, non tantum quæ ore fiat, ſed etiã quæ ſtylo. Quod quidem adeo planum eſt, ut nemo negare poßit. Id enim confirmat experientia, & hiſtoria eccleſiaſtica. Niſi enim Apoſtoli, & eorũ ſucceſſores, & Patres ſtylo, & libris editis hæreticorum opiniones, & errores refutaſſent, & ueram doctrinam defendiſſent, quid quæſo poſteritas de ueritate noſſet. Quæ enim uoce tradiderunt obliuioni tradita ſunt, ſed ſcripta eorum à poſteritate lecta ſunt, ac Dei beneficio ueritas tandẽ apud aliquos obtinuit uictoriam. Quod ſi tum ſoli Magiſtratus, & Aulici impij ad ſeſe ius edendi libros traxiſſent, ut hodie fit, & propter aulicas rationes impediſſent neceſſarias confeßiones, quæ à Doctoribus eius ſeculi ſunt editæ, an non obſtitiſſent propa-

gandæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

gandæ ueritati ad poſteros? An non iure accuſari poßint proditæ ueritatis? An non poſteri de ijs iure querantur, quòd illorum tyrannide priuati ſint ueritate, quæ aliàs per ſcripta piorum Doctorum fuiſſet propagata.

Deinde illud politicorum exemplum nocebit poſteritati. Nam etſi forte aliqui nunc Magiſtratus ſint eius ſapientiæ, & pietatis, ut poßint de libris, qui edendi ſunt iudicare, idq́; etiam bene, & gnauiter præſtent, ut neceſſaria, & Eccleſiæ utilia ſcripta non impediant, tamen cogitandum eſſet exemplum illud ad potesteritatem duraturum. Sequentes enim gubernatores, qui ut plerumq; accidere ſolet, minus ſapientiæ in rebus diuinis, minusq; pietatis habebunt, ac forte etiam hæreſi aliqua occupati erunt, uolēt eandē poteſtatem ſibi uſurpare, imò putabunt ſe rectè facere, cum maiorum ueſtigiis inſiſtere uideantur.

Hi ergo quid hac occaſione aliud facient, quàm quod ueritatis propaganionem impedituri, & mendacium, & falſa dogmata ſint promoturi: Id uerò peccatum recidet in autorem iſtius ſcandali, ut patet ex Hieroboam, & aliis, qui ſuis malis exemplis Iſrael peccare feciſſe dicuntur.

Nonò: Quia hoc pacto Magiſtratus politici accerſunt ſibi, & ſuis à Deo omnis generis pœnas corporales, ſpirituales, & niſi pœnitentiā agant æternas. Deus enim iſtā tyrañidē aduerſus Eccleſiam & regnū filij ſui, & nouam illam meretricem Babylonicam, ſeu Cæſare opapatum, & confuſionem poteſtatis Eccleſiaſticæ, & politicæ, non poteſt impunitam relinquere, ut teſtantur uetera, & recentium exempla. Huc pertinent omnes illæ horrendæ comminationes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

tiones pœnarum ſpiritualium, & corporalium, & æternarum, qui de Antichriſto Romano, eiusq; Collegis, membris, ſeu ſociis in ſacris literis reperiuntur. Aequalium enim, & ſimilium peccatorum, par, & ſimilis pœna eſſe ſolet. Oſtendimus autem ſupra Papalem Antichriſtum, hoc eſt, confuſionem Eccleſiaſticæ, & politicæ poteſtatis, quam Papa, & Eccleſiaſticæ perſonæ inſtituerunt contra Dei uerbum, Principes gentium dominantur, uos autem non ſic: Et nouum Imperialem Antichriſtum, hoc eſt, confuſionem illam, qua Magiſtratus politici ſibi rapiunt ius utriusque gladii corporalis, & ſpiritualis, eſſe paria.

Sed dicamus ſanè aliquid de iſtis pœnis, quæ à politicis accerſuntur, ſi fortè aliquis earum conſyderatione moueatur ad pœnitentiam.

Primum autem iſti ſpiritualia ſibi accerſerunt mala. Nam à Deo ita excæcantur, ut non uideant ſe grauiſsima perpetrare ſcelera, qualia ſunt facto ipſo agere aduerſarium Dei ſeſe efferre ſupra Eccleſiam, ſeſe collocare in templum Dei, & oſtentare pro Deo, 2. Theſſal. 2.

Deinde occupantur à ſeptem ſpiritibus, qui poſtrema faciunt peiora primis, Matt. 12.

Tertiò, ita à ſpiritu uertiginis mirabili Dei iudicio non pauci corripiuntur, & in transuerſum aguntur, ut contra ſuam conſcientiam, ſuas, & maiorum ſuorum confeſsiones damnent, & abiiciant, & blaſphement.

Quartò coguntur fieri perſecutores ſyncerorum Doctorum

ctorum, ſeq; participes faciunt ſanguinis, qui inde ab Abele effuſus eſt.

Quintò, ſe & ſuos ſubditos priuant ueritate Euangelii, qua nullus eſt præſtantior, & durabilior theſaurus, & patefaciunt omnis generis corruptoribus doctrinæ feneſtras ſuas.

Sextò, Abalienant à ſeſe preces communes piorum, quibus ſæpe magni uiri tempore afflictionis adiuti, uel ſua bona retinuerunt, uel amiſſa recuperarunt, & ex ipſis carceribus liberati ſunt, & accerſunt ſibi econtra maledictionem, & execrationem omnium piorum, quæ res eſt longè triſtior, & nocentior, quàm quicquam aliud in hoc mundo, ita ut Lutherus dicat, ſe malle Imperatoris Turcici ſuſtinere inimicitiam, quàm unius ueri Chriſtiani precationem contra ſeſe iuſtis de cauſis fieri.

Septimò, Tandem deſperatio ſolet eiuſmodi ſacrilegos ſequi, cuius rei exempla poſſemus recitare, niſi breuitati ſtuderemus.

Mala corporalia magis in oculos incurrunt, quorum illi ſe participes faciunt, ſed illa non iſti peccato, uerum alijs cauſis adſcribere ſolent.

Peccata Antichriſti Eccleſiaſtici, ſeu Papatus Deus puniuit, & adhuc punit, fame, peſte, gladio, ſeditionibus, imperij Romani diſtractione, uaſtatione Regnorum, ſubuerſione ciuitatum, uarijs nouorum morborum generibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Eadem mala manent, & quidem iam cœperunt graſſari in Magiſtratus ſibi utrumq; gladium rapientes, ſeque Dominos, & Dictatores regni Chriſti conſtituentes. Dum enim illi regnum Chriſti turbant, & transformant, Deus ipſis uiciſsim ſua regna turbis, & omnis generis calamitatibus replet, dum ſuper Chriſtum, & Eccleſiam regnare nituntur, & pios in exilia mittunt, Chriſtus uiciſsim eos ſubijcit ſeruituti, & imperio alieno, ut Turcico, Muſcouitico, & alijs.

Mala æterna Antichriſto Papali prædicta ſunt in uerbo: Extrema abolitio 2. The. 2. Palus ignis, & ſulphuris, Apocal. 19. Cruciatus æterni Apoc. 14. Verum eadem etiam referri debent ad Antichriſtum Imperialem, & ad Gog, & ad Magog, Apocal: 19. & 20.

Hæc opponant uiri politici ſuis uanis conſilijs, & oppinionipus, quibus ſibi perſuadent ſe, & ſuos fore beatos, ſi etiam ſupra Eccleſiam, eiusq; Miniſtros ſupremam ſint adepti poteſtatem, ſeu tyrannidem, & perpetuam dictaturam, Tum enim fore aurea ſecula, ac caueri, & interdici poſſe uiris rixarū, ne quid loquantur, ſcribant, aut edant, quod faciat ad Magnatum animos irritandos, & ad diſsidia excitanda Nam ſi uerbo Dei, & experientiæ, fides habenda eſt diuerſum eueniet. Sicut enim Papalis Antichriſtus, qui ſibi ultra gladium ſpiritualem, etiam corporalem rapuit, infinita mala attulit, & Eccleſiam, & politiam oppreſsit, cultus idolatricos inſtituit, carnificinam conſcientiarum exercuit, turbas, & ſeditiones funeſtas mouit, & ad inferos infinita animarum agmina deduxit. Ita econtra

Antichri-

Antichriſtus Imperialis, qui ſibi ultra corporalem gladium etiam ſpirituale uendicat, contra Dei uerbum, et ordinem, opprimit Eccleſiam, ueram doctrinam tollit, ueras confeſſiones impedit, pro ſinceris, & ſalutaribus Miniſtris corruptores, hæreticos, adulatores, Magiſtros lenipedes, lugenſaccos et ſuauiloquos ſubſtituit, & conſcientijs uenena propinat, & Rempublicam turbis, & ſeditionibus complet, et iram Dei ſibi, & ſuis egregiè cumulat, & perniciem, ſeu excidium, ac extremam ſeruitutem accerſit.

Nono: Lutherus, & alij pij Doctores ſemper iſtam Magiſtratus tyrannidem damnarunt, nec uoluerunt ſuorum ſcriptorum editionem pendere ab aulicorum præpoſtero, & à norma uerbi diuini abſono iudicio, Extat epiſtola Lutheri ad Philippum, in qua diſſuadet ei, ne ſua ſcripta ad Aulicorum arbitrium edat, aut ſupprimat. Ac rectè aſſerit mediam partem ſuorum operum in tenebris manſiſſe, ſi aulæ arbitrium, & conſenſum ipſe expectaſſet.

An Magiſtratus rectè faciant, ſi interdicant literatis ſub ſua ditione conſtitutis, ne quid prælis externis euulgent, à ſe non prius uiſum, & approbatum.

CAPVT XX.

Quia prælorum libertate Deus per Lutherum, & alios uiros, quos ipſe noua luce Euangelij per Spiritum ſanctum cælitus illuminauit, & induit, regnum Diaboli, & Antichriſti, & tenebrarum paſſim turbauit, & deſtruxit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

ideo ut uiciſsim Deo ægre faciat Sathan, & paulatim ſuum regnum recuperet, aut nouum quoddam condat, omnibus uiribus experitur prœla in captiuitatem, & ſuam ſeruitutem redigere per Dominos politicos, quos inflammat, & excitat ad dominatum ſuper Eccleſiam, & Miniſterium conſtituendum, occupato nimirum gladio ſpirituali, & poteſtate Eccleſiaſtica.

Ac Dei permiſſu propter peccata populi ſui & ingratitudinem mundi ea in re non parum profecit. Nam Paſtoribus, & Superattendentibus, qui debebant eſſe cuſtodes iuris, & priuilegiorum, & libertatis Eccleſiæ, quam Chriſtus ſuo ſanguine comparauit, partim ſtertentibus, partim colludentibus cum ſacrilegis illis, partim etiam proditionem exercentibus, nō modo prœla, quæ ſub dominio cuiusque ſunt, occupauit per illos Monarchas, qui ſoli ea obſident, & pro ſua tyrannide, aut lubitu, quæ edi, aut non edi debeant, iuxta aulicam ſapientiam, & non iuxta Dei uerbum, & Eccleſiæ neceſsitatem, & utilitatem edicunt, ſed etiam longius progreſſus prœla externa, quæ ſua non ſunt, ſed alios dominos habent, conatur ſuo ſeruitio, & iugo ſubijcere, dū imperant, ne quis ex Theologis quicquam edat alibi, quod non prius à ſe ſit uiſum, & approbatum, & conceſſum, Si quis ſecus faciat, eum contumelijs, & exilio multant.

Docebat autem Magiſtratus prius conſiderare, nunquid in eo recte faciant. Nunquid miniſtri Dei officio, an diaboli fungantur talia præſumentes. Verum plerique ſe-

ſe ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

ſe ita gerunt, ut in Pſal. 82. dicitur, Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ. Non enim quid ſui officij ſit, nec quid liceat cogitant, ſed pro arbitrio, quæ lubent, quo iure, quaue iniuria appetunt, ſuſcipiunt, & in actum producunt, neque Deum, neque homines reuerentes.

Quare neceſſe eſt Miniſtros Dei eos iuxta Dei uerbum & ueram pietatis normam, uel ſurdos, aut recalcitrantes, & minas cruentiſſimas ſpirantes, aut cœlum terræ miſcentes, commonefacere de metis ſui iuris, aut norma iuſtitiæ, ac de regula pietatis, ipſis uel in præiudicium, ne ſint excuſabiles in die iudicij, uel emendationem. Quo animo, & fine nos quoque hanc quæſtionem diſcutiemus.

Quod autem Magiſtratus non rectè faciant, ſi literatis in ditione ſua conſtitutis imperent, ne quid prælis externis ſubijciant, niſi prius à ſe, & ſuis Aulicis approbatum, & conceſſum, facile iudicari poteſt ex ijs, quæ ſupra dicta ſunt, & porro ſubijcientur. Nam ſi non habent politici Domini ius ſoli ſine iudicio Eccleſiæ legitimo, & uero conſenſu huiuſmodi cenſuram inſtituendi, aut exercendi, ut ſupra demonſtratum eſt, multò minus ius habent talia ſimpliciter imperare. Secundo non habent ius literatorum, & maximè Theologorum ſcripta ad ſuam inſpectionem, & cenſuram aulicam ſine Eccleſiæ Dei conſenſu aſtringendi, ut illorũ iudicio præpoſtero, & arbitrio, neceſſaria, & utilia ad ædificationẽ abijciant, aut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

differant,aut ueritatem in mendacium, ſeu adulationem conuertant.

Sed ſatis ipſis eſſe debet,ſi autores ſua nomina ſubijciant,& parati ſint reddere rationem ubi ſit neceſſe,& pati pœnas ſiue Eccleſiaſticas,ſiue politicas,ſi quid contra pietatem edidiſſe conuincantur.

Tertiò,quia literati homines non ſunt adeò mancipi,et Magiſtratus dominio ſubiecti,ut nihil ſcribere, nihil edere liceat ſine eorũ inſpectione,& approbatione,præſertim ſi nullas ſuæ improbationis iuſtas,& pias rationes ex uerbo Dei afferre queant. Quis ſutorum, aut fabrorum adeo eſt mancipi, ut cogatur tantũ ex Magiſtratus præſcripto, & inſpectione calceos,aut clauos huius, uel alterius formæ facere,& huic tantum,& non etiam alij uendere. Certè ſi gubernator aliquis conaretur ſutoribus hoc iugum ſeruitutis imponere,ne quem calceũ alium faciant,quàm à ſe præſcriptum,nec cui uendant,quam à ſe prius uiſum, & approbatum riſui omnibus ſeſe exponeret, & pro prudente Conſule,aut Principe ſtultus,improbus,et iniuſtus audiret, propterea quod cum non noſſet artem calceariam, ac ſciret iudiciũ de calceis pertinere ad eius artificij Magiſtros, & non ad conſularem,aut regiam dignitatem, tamen temere id auderet,et ſimul impediret commodum artificium, et rẽ nouã tentaret. Cur igitur ferant homines docti,& Theologi,ut gubernatores politici,qui aut ſcribere non norunt aut de religione parum intelligunt, id quod ſui officij non eſt,nec ab ijs præſtari poteſt,ſed ad alios pertinet, temere & cum fraude publici boni audeant?

Quartò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Quartò, Priuilegia, & beneficia literatis data, & conceſſa ab Academijs nomine Principum, non poſſunt ſine grauiſsimis cauſis abrogari, & tolli ab ipſo Imperatore, nedum ab aliquo inferiori Domino, niſi uelit pro Tyranno, & uiro parum ſibi conſtante haberi.

Sed Doctoribus, ac Magiſtris, & Miniſtris Eccleſiæ datur poteſtas docendi, & ſcribendi quæ pertinent ad cuiuſq; profeßionē, tantum cum illa conditione, ut ſint parati reddere rationem, ſi quid perperam docuiſſe, aut ſcripſiſſe uideantur. Qua igitur fronte, & conſcientia Domini illi politici illa literarum, & maximè Miniſtrorum Eccleſiæ iura abrogabunt inſcio Imperatore decretum facientes, ne quid à quoquam edatur quocunq; in loco, niſi prius à ſe uiſum, aut approbatum?

Quintò, Diſtinctæ ſunt gubernatorum iuriſdictiones. Alius alio loco imperium, & Dominium tenet, ac cuiuſq; poteſtas gubernandi (Aliud eſt de officio defenſionis. Id enim etiam extra fines ſui territorij ſeſe extendit de iure Dei, & gentium) eum locum, & populum comprehendit, qui ei eſt ſubditus, nec debet mittere falcem in alienam meſſem, ut dici ſolet, aut, ut Petrus uocat, ἀλλοτριοεπισκοπεῖν.

Quod ſi autem aliquis gubernator hic imperat, ne quis libros ſuos imprimi ab aliqua Typographo in remota regione curet, niſi ipſe prius cenſuerit, & approbarit, nonne ſuam Iuriſdictionem extendit in præla illa extra ſuum territorium exiſtentia, quorū ius nullum habet. Habent alias præla illa externa ſuos Dominos, & inſpectores non tantum politicos, ut apud quoſdam noſtrates ſed etiam Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

ſiaſticos, & quidem literatos homines, quos illi noui, & uiolenti cenſores præ ſe contemnunt, dum ea, quæ ab ipſis cenſeri debeant, ad ſe rapiunt, non tam animo promouendi rem literariam, quàm impediendi, nec tamen poſſunt cauere autoribus, quod ſi ab ipſis ſint libri inſpecti, & approbati, quod externorum prælorum inſpectores contenti horum iudicio, & cenſura illos libros approbaturi ſint, & admiſſuri. Inanem ergo ſumunt operam, & aliena curant ſuis neglectis, & inſigne arrogantiæ uitium produnt.

Literati homines, & Theologi ea ſunt præditi modeſtia, ut nihil magis uelint, quàm ante editionem ſua ſcripta à doctis, & piis uiris, legi, cenſeri, & emendari, additis cauſis emendationis, & cenſuræ. At illi Monarchæ non quærunt emendationem, ſed oppreſſionem. Ea enim occaſione, ſi offeruntur illis libri neceſſarii ad confeſſionem, & defenſionem ueritatis, & ſalutarem hominum conuerſionem, & peccatorum, & errorum reprehenſionem, edicta ſua proponunt, Nolumus hoc prælis euulgari, quia ſeditioſum eſt, quia nimis acerbum, & amarum, quia intempeſtiuum, quia offendit hos, & illos uiros magnos, & potentes, quorum amicitia nobis commoda eſt.

Sed ſi quis quærat cauſas, cur ſeditioſum, cur acerbum, cur intempeſtiuum? An propter hominum fauorem ueritas Dei occultanda? Nullas niſi uanas, & carnales afferunt rationes, quæ pietati, & honeſtati contrariæ ſunt. Sed tamen propter eas edicta ſua uolunt ſeruari, & adorari. Atque ita oppreſſionem, & non emendationem ſua

inſpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

inſpectione quærunt, & re ipſa præſtant.

Sextò, Magiſtratus officium eſt honorare bona opera, & non prohibere ea Rom. 13.

Sed uoce, & ſtylo ſynceram doctrinam propagare, corruptelas, & errores refutare, peccata, & peccatores rederguare, & ad pœnitentiam uocare? Item hiſtorias ueras, ueteres, et recentes commemorare: Artium, et literarũ ſtudia excolere, & promouere, ſunt bona opera neceſſaria Reipublicæ, & Eccleſiæ. Qua ergo conſcientia gubernatores poſſunt decretis ſuis, ne quid imprimatur ſine ſuo conſenſu etiam externis prælis, illa opera impedire, et quaſi muſcipulas concludere, & quæ utiliſsima reuera ſunt inutilia cenſere?

Septimò, Nouum, & inauditum quiddam hac in re faciunt Magnates. Nam dum in hoc orbe terrarum literæ fuerunt, & libri ſcripti, & editi ſunt, ac dum typi, ac præla uſurpati ſunt nunquam monumenta literatorum hominum prælis externis edenda adſtricta fuerunt ad uoluntatem, & nutum, & cenſuram politicorum Dominorum.

Habuerunt quidem illi poteſtatem, ſi quid alibi prodiiſſet, & non rectè ſcriptum eſſet, exigendi rationem ab autoribus, eosq; etiam iuxta leges ſuas ob impia, aut inhoneſta ſcripta puniendi, Sed ante editionem ad ſuum conſenſum omnes labores Doctorum obligare, eaq; occaſione neceſſaria, & ſalutaria ſcripta impedire, & ſupprimere, nemo auſus fuit ne Iulianus quidem, aut Ethnicus Magiſtratus. Eſtq; adeo hæc noua ratio, ut ante paucos annos in euãgelicis Eccleſiis à quibuſdã impiis in urbe, quã ſuo tempore

nominatim indicabit hiſtoria optimi, & præſtantis uiri, qui propter libellum de nouo, et ueteri Chriſto à Saule quodam in exilium eſt pulſus contra dicente, & gemente Eccleſia, inuenta ad fidelium Miniſtrorum exilium, quam poſtea cum alij quidam ſuis Theologis præter ius, & conuentiones priores imponere conarentur, manifeſtarunt ſuorũ conſtantiam, & ſuam impietatem erga Miniſtros Dei, & religionem. Quod ſi Romani Cæſares, & præfecti Iudeæ poſt aſcenſionem Chriſti ea ætate, qua uixerunt Euangeliſtæ, uſi fuiſſent iſta tyrannide, quam nunc Chriſtiani exercent in rem literariam, quid quæſo haberemus de uera hiſtoria Chriſti, & Apoſtolorum, niſi forte putemus eos tam ſtolidos fuiſſe, ut conceſſiſſent Euangeliſtarum libellos in publicum prodire in quibus ſunt multæ hiſtoriæ, quæ non bene commendant quorundam Magnatum facta.

Verum ſicut ex Imperatoribus Ethnicis, & Tyrannis crudeliſſimis, nullus uias ad extinguendum Chriſtianiſmum magis compendiarias reperit, quam Lucinius, qui uetuit, ne ſacerdotes Chriſtiani Synodos celebrarent, & de religionis negocio coniunctim tractarent, Et Iulianus, qui è ſcholis Chriſtianos eiecit, & pueris gentilibus blaſphemias inſtillare iuſſit, ac edixit, ne quis Chriſtianorum libros gentilium philoſophorum, aut poetarum legeret, idquè eam ob cauſam, ne inde arma aduerſus gentium idola peterent ita hodie ad opprimendam ueritatem Euangelij nullus ex Papiſticis Tyrannis rationem ad eam rem accommodatiorem inſtituit, quam hæc eſt pſeudolutheranorũ, qui talibus decretis, & edictis omnia ſcripta, in quibus puritas doctri

na pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

ne propaganda eſt, ſibi ſubijciunt, & poſtea pro ſua carnali prudentia, ſeu potius inſania, ſtultitia, & furore opprimunt, ac econtra Hæreticorum delyria, quibus plerumq; Magnates capiuntur, longe latèque diuulgant.

Octauò, quæ ſupra diximus de incommodis, & damnis ac pœnis Tyrannidem ſecuturis, qua præla propria occupantur à ſolis politicis, & denegantur neceſſarijs, & ſalutaribus ſcriptis, eadem etiam pertinent ad hanc longe iniuſtiorem tyrannidem, qua externa præla, quæ in poteſtate iſtorum Dominorum non ſunt, prohibentur literatis, & maximè Theologis, qui tenentur ueritatem Dei contra omnium Diabolorum, & filiorum huius ſeculi uoluntatem, et aſſenſum aſſere, & propagare uoce, & ſtylo.

An literati bona conſcientia in eiusmodi ſeruitutem poſsint conſentire, ut ſua non niſi de cenſura, iudicio, & permiſſu Aulicorum, et politicorũ uirorum prȩlis, ſiue domeſticis, ſiue externis ſubijciant.

CAPVT XXI.

Talem ſeruitutem à literatis, maximè uerò à Theologis non poſſe bona conſcientia approbari, facilè eſt exiſtimare ex præcedentibus,

Nam ſi illa nec rectè, nec piè à Magiſtratu fiunt, ut demonſtratum eſt, nullo modo probari poſſunt à quoquam.

Scriptum eſt enim, Ne dicas falſum teſtimonium. Item Væ qui bonum malum, & malum bonum dicit Eſaiæ 5.

Deinde ut miniſter Dei nõ poteſt bona conſcientia conſentire, ſi ei à Magiſtratu præcipiatur, ne uoce propaget puritatem doctrinæ ad alios, & ne moneat errantes, & ne beneficiat aliis: Ita nec conſentire poteſt, ſi ei mandetur, ne ſtylo id faciat. Nam utroque et uoce, & ſtylo, Domino Deo ſuo deuinctus eſt, ac habet ab eodem certas metas in uerbo præſcriptas, quas nullius hominis, imo nec Angeli quidẽ hortatu, aut coactu tranſgredi debet.

Tertiò faciens et conſentiens in eodem hærent crimine Rom. 1. Non tantum qui hæc faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus rei ſunt. Sed Magiſtratus ad ſuam illegitimam, & inſidioſam inſpectionem alligantes ſcripta Miniſtrorum Eccleſiæ neceſſaria, & utilia ad ædificationem, committunt ſacrilegium, & tyrannidem in libertatem Eccleſiæ, à Chriſto partam, ut ſupra oſtendimus. Hoc uerò crimine quomodo ſeſe liberabunt, qui talia non modò probat, ſed etiam illos, qui libertatem ſuo periculo, & exilio tuentur, exibilant.

Quartò, Promouens, aut approbans regnum Antichriſti, quod maximè conſiſtit in confuſione politicæ, & Eccleſiaſticæ poteſtatis, contra dictũ, Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei, Is grauiſsimè peccat.

Sed Magiſtratus ſibi ſoli excluſa Eccleſia inſpectionem librorum edendorum, & maximè theologicorum, rapiens, & decreta proponens, ne quid uſpiam imprimatur à ſe non conceſſum, & hoc modo inſidias Eccleſiæ libertati, &

uerita-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

ueritati ſtruens, regnum Antichriſti inſtituit, ut ſupra diximus, confuſa politica, & eccleſiaſtica poteſtate, cum Miniſtris Eccleſiæ, & non Cæſari dictum ſit, Euntes docete omnes gentes, Item peccantes coram omnibus argue. Item, Quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlis.

Ille ergo, qui ſua ſcripta eiuſmodi inſidioſis, & aulicis, & neopapalibus inſpectoribus ſciens & uolens abſque contradictione ſubiicit, ac decreta illorum probat, quid aliud facit, quàm quod Papatum illum nouum, quem politici Domini contra ſuam conſcientiam, & uerbum Dei moliuntur, confirmat.

Quintò à Pſeudoprophetis iubētur omnes ſibi cauere, quia ſunt lupi rapaces, qui puritatem uerbum Dei, uerum uſum clauium, & ſacramentorum, libertatem Eccleſiæ, confeſsiones ueras, & ſalutem animarum rapiant.

Verum illi Neopapales Domini politici per talia decreta de prælis, & illegitima, ac inſidioſa inſpectione ſunt lupi ueras confeſsiones, quæ neceſſariæ ſunt ad puritatem conſeruandam, & propagandam contra corruptelas, ſalutares conciones pœnitentiæ, quibus monentur lapſi de peccatis, & inuitantur ad conuerſionem, & ſcandala tolluntur, deuorantes, & dilaniantes, ac interdicentes. Sed ab his quomodo cauere ſibi dicantur ij, qui decretis ipſorum impiis ſeſe ſubiiciunt, ac ſinunt ſua ſcripta ab iis diſcerpi, & in tenebras abiici.

Sextò: In illa, quæ laqueum, & offendiculum fratribus apponunt, & quæ incommodant poſteritati, & quæ accerſunt iram Dei, et pœnas, nemo bonus poteſt conſentire.

Decreta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Decreta autem illa de ſeruitute prælorum, & illegitima, ac inſidioſa inſpectione afferre illa mala omnia ſupra declaratum eſt. Quare nonniſi impius in tyrannidem illam poteſt conſentire.

Quid ſi autem quis alia ratione non poßit ullum ſcriptum euulgare, an non melius ſit iſtam approbare legem, quam prorſus à ſtylo abſtinere.

Reſpondeo.

Si omnes literati ſuam tuerentur libertatem, ac ſuos Dominos quiſq; ſuo ordine, & loco moneret, ac pro grauitatate miniſterij illi nouo papatui imperiali obſiſteret, facile expugnarentur aliqui Magiſtratus, ut cederent admoniti de rapina, et ſacrilegio, et impia edicta abolerent. Sed quia id à paucis fit, alijs adulantibus Monarchis, alijs tacētibus, alijs iſtam tyrannidem excuſantibus, ideo procedit illa noua abominatio quotidie longius, ac alii aliorum exempla imitantur, imo & ſyncretiſmi fiunt à politicis in conuentibus, de ea prælorum occupatione Tyrannica, ac de inſidioſa inſpectione.

Quòd ſi ergo illa abominatio iuſto Dei iudicio propter ingratitudinem mundi aduerſus ueram religionem ſubinde magis magiſq; obfirmata fuerit, pati eam oportebit pios, ſed approbare, & in eam conſentire nullo modo. Verum contra proteſtari, ut ſolet fieri in uiolentis rerum occupationibus, contra ius, & æquum.

Ne autem ea tyrannide graſſante Eccleſia, & ueritas diuina faciat iacturam omnino neceſſe fuerit, Theologos, ut antea præla factum eſt, exaratos inuulgare, & ad poſte

ritatem tranſmittere libros, quòd etiam Sanctus Lutherus præuidiſſe, & prædixiſſe uidetur illuſtri illo in Danielem uaticinio de ueritate uix apud priuatos Patres familias locum habitura, & à ſuggeſtibus exulatura, quod ſanè nunc pedetentim incipit impleri, die extremo feſtinanter appropinquante.

An typographi bona conſcientia quiduis excudere poſſint.

CAPVT XXII.

Non quæuis bona conſcientia à pio Typographo excudi poſſe, facile eſt iudicare ex præcep. diuinis, qualia ſunt. Non dicas falſum teſtimonium. Item, Ne communicetis peccatis alienis. Omnia probate quod bonum eſt tenete, & ſimilia.

Nam ut alia omittamus, ſcripta theologica duorum ſunt generum, Alia congruunt cum doctrina Chriſti, Prophetarum, & Apoſtolorum, Alia cum ea pugnant, & falſa dogmata, et impios cultus aſſerunt, aut excuſant, aut defendunt. Vt autem non eſt ἀδιάφορον impia, & falſa dogmata ſcribere, ſed eſt grauiſſimum peccatum, ita etiam excudere typis, & euulgare eiuſmodi hæreticos libros culpa & crimine non uacat.

Deinde alia ſunt famoſa, in quibus innocentes, et immeriti conuiciis proſcinduntur, diſſimulatis autorum nominibus. Talia qui excudit ille ſeſe participem & peccati alieni, & pœnarum ciuilium, & diuinarum facit, & ſceleratè typis ſuis abutitur contra Dei gloriam, & proximi dilectio-

lectionem, & publicam tranquillitatem. Et quamuis eiuſmodi mendaciorum, & conuiciorum promotores, & inuulgatores non puniantur à communi Magiſtratu, tamen experientia teſtatur, eos impunitos non dimitti à Deo, qui uindice manu eos inſectatur.

An recte nomeu Typographi, & loci occultetur.

CAPVT XXIII.

Humana prudentia, ſeu potius malitia, & ſtultitia mirabilis eſt artifex in declinantis periculis, quæ uel ob male ſacta, aut ob ueritatis aſſertionem, & bona, ac honeſta opera ſuos ſequi ſolent autores. Hinc eſt quòd ſæpe Typographi, cum imprimunt ſamoſos libellos, neque nomina ſua, neque loci ubi impreßio facta ſit ſubijciant. Qua in re ſceleratè, & impiè faciunt. Sic alii, qui uera & neceſſaria ſcripta ſubiectis nominibus autorum edunt, ubi nihil eſſet periculi ex quadam timiditate ſuum & loci nomen dißimulant, ut ſint extra periculum, quod ſibi fingunt. Hi minus peccant quidem quàm illi ſuperiores, ſed tamen non ſatis bene agunt, dum ſcripta illa quaſi ſuſpecta reddunt, de quibus tamen autores parati ſunt reſpondere cuilibet petenti, & non procul ab abnegatione ueritatis recedunt, Decebat autem eos ab omni ſpecie mali abſtinere.

An recte fiat, ſi libri fictitijs nominibus edantur.

CAPVT XXIIII.

Tyrannis, & potentia Dominorum politicorum, & metus periculi turbulentis temporibus ſæpe impulit autores, ut libris ualdè neceſſariis ad gloriam Dei uindicandam, & ueritatem aſſerendam fictitios facerent titulos. Quòd quidem cum excuſationem aliquam mereatur, tamen planè probari non poteſt. Veritas enim apertè dici gaudet, eiusquè confeßionem ceu lucernam non ſub modio, ſed ſupra candelabrum & conſiſtere, & lucere omnibus in domo decet, Matth. 5. Sed imbecillitas hominum etiam ſanctorum in huiuſmodi rebus diſcrimen facit, aut impedimenta eorum, qui alia ratione impreßionem admittere recuſant.

An contra politicorum edicta imprimi queant, quæ ad gloriam Dei, & propagationem ueritatis, & communem utilitatem pertinent.

CAPVT XXV.

Graue eſt nobis ad hanc quæſtionem reſpondere, tum propter calumniatores, tum propter homines pios. Si enim negamus piè fieri poſſe, laqueum conſcientijs paramus, quæ malunt Dei mandato, quàm hominum impiis decretis obtemporare, Act. 5. Sin uero affirmamus rectè, & piè in tali re Tyrannorum decreta, ut uerbo Dei contraria, & ex Diabolo proficiſcentia contēni poſſe, & quidem debere, calumniis aperta eſt feneſtra. Ergo ſeditionem ſuades, & ſuſcitas, Tolle, tolle, crucifige, crucifige. Egregia ſanè conſequentia. Hic ſecundum Dei uerbum monet impia decreta, Magiſtratus non eſſe obſeruanda.

Ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Ergo eſt ſeditioſus. Quaſi uerò ſeditio ſit Deo obedire, & impia reſpuere. Verum utut calumniatores impetant nos, nihilominus tamen ex uerbo Dei, ius Dei proferre, & tueri, ac ſequi oportet. Propter calumnias enim non eſt ueritas reticenda, aut occultanda. Nec propter malos omittenda eſt inſtitutio bonorum.

Illa quæ ad gloriam Dei, & propugationem ueritatis, & communem utilitatem pertinent etiam contra edicta Tyrannorum bona conſcientia à Typographis imprimi poſſe his, & ſimilibus confirmatur argumentis.

Primum, Quia omnes Typographi obligati ſunt iuramento in baptiſmo Dei præſtito ad promouendum ea, quæ ad gloriam Dei, & propagationem ueritatis, & communem utilitatem, ſeu dilectionem proximi, & ædificationem Eccleſiæ pertinent, nec poſſunt ab illa obligatione, ullius Tyranni, aut Diaboli autoritate, aut interdicto, liberari, ſeu abſolui, quin periuri fiant, ſi non obtemperent, ſed ſecus faciant ob alicuius Tyranni edictum.

Secundum, Quia nullus politicus Dominus habet ius Typographis, aut aliis hominibus interdicendi ea, quæ pertinent ad gloriam Dei, & ueritatis propagationem, & Eccleſiæ ædificationem. Nam Magiſtratus tantum honorare bonum debet, & non licet ei id impedire, aut prohibere Roman. 13. Et ſicut Miniſtri Eccleſiæ non habent poteſtatem ad deſtructionem, ſed ad ædificationem, Ita Magiſtratus, qui eſt armatus Dei miniſter, & enſifer, terrere, & prohibere quæ ad Dei Domini ſui pertinent amplitudinem & gloriam, nullo iure poteſt.

Imperare autem, & obtemporare ſunt correlatiua.

Quod ſi ergo politici Domini nõ habent poteſtatem talia edicta proponendi, nec ſubditi tenentur imperata facere. Nullo enim iure imperata, optimo iure denegantur.

Tertium: Ea, quæ contra Dei gloriam, & confeßionem ueritatis, & ædificationem Eccleſiæ edicuntur à politicis Dominis, non ab ijs, ut Miniſtris Dei, ſed ut ab organis Diaboli proficiſcuntur, Diaboli enim eſt gloriam Dei, & hominum ſalutem impedire, & prohibere. Qui peccatum facit ex Diabolo eſt. Item Ioan 8. Vos ex patre Diabolo eſtis, eiusque deſiderijs uultis obſequi. Quare ſicut Typographum non decet obtemperare interdicto Diaboli, ita nec tali decreto à Tyranno propoſito.

Quartum. Chriſtus inquit, Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei. Attribuit Cæſari ſuum certum demenſum, & non uult ei dari ea, quæ ad Dei regalia ut uocant pertinent. Quis autem ignoret libros illos, qui ad Dei gloriam, & ueritatis propagationem & Eccleſiæ utilitatem ſpectant, Dei peculium eſſe? Si ergo Magiſtratus ſuis edictis conetur illos ſibi ſubijcere, eosq; opprimere, quid aliud agat, quam ut rem alienam ſuã faciat, ac id quod ſuum non eſt, poſtulet? Debent Magiſtratus promouere ea, quæ ad Dei gloriam, & confeßionem ueritatis pertinent, iuxta dictum Pſal. 2. Oſculamini filium, Item, Attollite portas ueſtras Principes. At impedire, & edictis ſupprimere nullo iure poſſunt. Quare ſi id tyrannicè audent, ſinguli tenentur cauere, nedum uolunt ipſis parere, Deo ſuum aufe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

rant,& homini id quod Dei eſt reddant,ſibiq; iram,& iudicium Dei,quo grauius premit,quam omnium Tyrannorum crudelitas,accerſant.

Cum ergo talia ſcripta Tyranni prohibeant edere,Typographi cogitent ſe ſuperiorem Dominum habere, quam ille ſuus Magiſtratus eſt,nec poſſe bona conſcientia, quod Dei eſt,huic dari.

Quintò,Regula Apoſtolorum eſt,Oportet Deo magis obedire,quàm hominibus,qua abſoluuntur ſinguli pij ab obedientia in illis rebus præſtanda, quæ à Deo ſunt prohibitæ.Duo Domini ſunt Deus & Magiſtratus,quibus pij obedire debent. Si Magiſtratus imperat,quæ non ſunt contra Dei edicta,rectè illis poteſt obtemperari. At ſi imperat, quæ Deus uetuit,Deo magis obediri oportet, quàm homini.Tum enim Magiſtratus homines appellantur,Quia ſine Dei autoritate talia mandant.

Nec poteſt uerè dici inobedientia aduerſus Magiſtratum,ſi quis impia eorum decreta non obſeruat,ſed contra illa liberè agit. Nam inobedientia erga Magiſtratum nulla poteſt committi in eo,quo Deo obtemperatur. Nec Magiſtratus ullum ius habet imperandi à Deo prohibita.Quare ſi Imperator in ſphinge Auguſtana mandet, ne quis contra eam dicat,ſcribat,aut imprimat literam ullam,pij omnes ſcire debent,ſe oportere magis Deo obedire,quàm hominibus.Deus enim mandauit,ut contra falſa dogmata ueritas aſſeratur,ſcribatur, & imprimatur, & inuulgetur quocunque modo id fieri queat. Ac ſi quis accuſetur uel etiam affligatur ob uiolatum mandatum, is bona conſcien-

tia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

tiæ cum Daniele dicere poteſt, Domine rex contra te nihil peccaui, quia tuum mandatum impium erat, & Dei edictum me ab imperio tuo in iſthac reliberauit.

At inquiunt quidã prædiuites, & bene nummati Typographi, Si non obtemperamus illis licet tyrannicis edictis, multamur ære, & corpore. Bene quidem, ſed quid facias? An putas Deum, cuius mandatum uiolas ob gratiam Tyranni, & bonorum tuorum conſeruationem, non grauioribus malis te affecturum eſſe? An ignoras eum, & uitæ & animæ tuæ poteſtatem habere, ac in gehennam abijcere poſſe? Tyranni crudelitas non prius, nec grauius poteſt ſæuire, quàm Deus permiſerit, nec diutius durat, quàm hæc uita abſumpta eſt, At Dei furor aduerſus operantes iniquitatem, æternus eſt, & non modo hæc bona, & hanc miſeram uitam, ſed etiam animam, & uitam æternam conſumit. Elige ergo utrum malis, Deum omnium maximum, & potentiſsimum Dominum ad benefaciendum obtemperantibus, & puniendum inobedientes, offendere, quàm Tyrannum aliquem uix ampulla durabiliorem.

Ex his etiam conſtat, politicos uiros uerè coram Deo ius non habere affligendi Typographum, qui ſcripta ad gloriam Dei, & ueritatis propagationem, & Eccleſiæ ædificationem pertinentia, impreſſit ſine eorum conſenſu. Nam uerè ille nihil contra Magiſtratus peccauit. Deinde, Magiſtratus tantum ius habet puniendi mala opera Ro. 13. Sed Typographus ueritatem adiuuans bonum opus fecit. Cur ergo puniatur? Tertio bona opera honorare Magiſtratus debent. Sed talia ſcripta, quæ ad Dei gloriam, & ad

Eccleſiæ ædificationem pertinent excudere eſt bonum opus. Ergo potius à pijs Dominis laudari debebat, quàm multari. Quartò Chriſtus Phariſæos, & hypocritas, qui ob traditiones, & præcepta hominum Dei mandatum de dilectione uiolabant, reprehendit. Sed nihil differt iſta Politicorum uiolentia ab illis. Nam ſicut illi damnabant eos, qui die ſabbati opera caritatis faciebant, propterea quòd ſeniorum traditiones uiolaſſent. Ita ſi quoque incarcerant, & puniunt ſuos, qui Dei mandatum de dilectione proximi & de confeßione præferunt illorum captioſis, & inſidioſis decretis de impetranda prius licentia impreßionis ab illis, qui odio ueritatis confeßionem opprimunt, propter ſocietatem, quam habent, uel cum doctrinæ corruptoribus, uel cum piorum afflictoribus, & calumniatoribus.

De uirtutibus, & uitijs Typographorum, & Miniſtrorum eorum.

CAPVT XXVI.

Singula uitæ genera ſuas quaſdam uirtutes requirunt, quibus præditi ij ſunt, qui in eo ſtatu uerſantur, clariores, & laudabiliores coràm Deo, & hominibus habentur, ſicut econtra certa quædam uitia in quibuſdam conſpiciuntur, quæ deformant homines, & uituperio digna ſunt.

Nimis autem prolixum eſſet omnium uirtutum, aut uitiorum, quæ hodie in Typographis conſpiciuntur, catalogum contexere. Ideo obiter, & breuiter tantum quædam in eorum gratiam attingemus.

Virtutes, quæ Typographum maximè ornant, hæ præcipuæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

cipuæ uidentur. Pietatis, & ueritatis ſtudium, quo ſi caret, erroneos, & hæreticos potius, quàm ſynceros, & ſalutares libros edit, & mendacium magis, quàm ueritatem promouet, aut ſine conſcientia pro & contra ueritatem excudit.

Timor Dei, quo munitus ſit, ne abſterreatur Tyrannorum impijs edictis, à promouenda ueritate.

Diligentia, & ſolertia, Nam ignauia, & negligentia bonos autores erroribus corrumpit, & lectoribus faceßit negotium.

Eruditio, quaſi caret deſtinandus eſt ad imprimendos Eulenſpigelos, & ſimiles iocoſos, aut nullius momenti libros.

Iuſtitia, ne æqualitatem excedens ob auaritiam expilator ſit potius doctorum, quàm promotor ſtudiorum, & rei literariæ:

Frugalitas, quæ ipſius œconomiæ prodeſt & beneficentiæ, & iuſtitiæ quaſi nutrimentum ſuppeditat.

Liberalitas, eaque maximè erga literatos, & uiros bonos ſynceram ueritatem cœleſtem ſtudioſè propagantes.

Tolerantia laborum. Nam labores haud leues requiruntur, ad collocationem, correctionem, impreßionem, & indicum comparationem.

Hæc uerò uitia Typographos, eorumque Miniſtros ualdè deformant.

Ignorantia ueræ religionis, & ſtudium propagandorum errorum, & mendaciorum, cuius exemplum inſigne in Genneppio Colonienſi, & alijs quibuſdam extat.

Contemptus Dei, quò ſit, ut parati ſint iuſſu Tyrannorum contra conſcientiam, quæuis etiam impientiſſima excudere, & quæ ualde ſalutaria, & utilia eſſent Eccleſiæ Dei, omittere.

Mala fides, qua ſcripta ueterum, & recentiorum nonnunquam corrumpuntur.

Ignauia, & inertia, qua plurimum obſunt ſtudijs literarum.

Iniuſtitia, qua precij æqualitatem excedunt.

Auaritia, qua tantum ſuum lucrum ſordide quærunt.

Prodigalitas, qua ebrietati, & gulæ dediti abliguriunt omnia, & poſtea ſunt iniuſti, & in Iudeos uſurarios incidunt.

Ebrietas & gula, quæ apud quoſdam miniſtros Typographorum adeò uulgaris, & quotidiana eſt, ut quoties in Calendario rubris literis dies notata illuceſcit, toties à labore uacandum, & poculis indulgendum ſibi eſſe ſtatuant.

Illiberalitas erga doctos, & literatos homines, eorumq; labores, quorum cum fructus ipſi capiant, decebat eos quoque erga illos eſſe humaniores, & liberaliores.

τὸ τέλος δόξα τῷ θεῷ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 2330 8° (LN 989 8° copy 2)